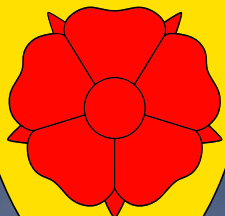

BLAKER OG SØRUM HISTORIELAG

1970

SØRUM-SPEILET

NUMMER 2-2025 - 31. ÅRGANG

80 år med fred!

Slora Mølle - Kandidat til vernepris

Frihetskjemperen fra Sørumsand

Et portrett av to bygdekvinner

Sørum Bygdekvinnelag gjennom 100 år

Lederen har ordet!

NYTT STYRE: Det nye styret, valgt på årsmøtet i mars 2025. Fra venstre: Even Woxen, Vidar Harfallet, Hege Udnæs Hoel, Elin Mørk, Pere Stykket, Njål Fosds, Peter Bassøe og Helge Seieretun. Foto: Randi Fjørstad

Årsmøtet og valg

Årsmøtet ble i år – som i fjor – avholdt 26. mars på Meierigården i Lørenfallet.

Ca. 40 medlemmer stilte opp – og Svein Sandnes ledet møtet på sin sedvanlige, stødige måte.

Det ble et litt spesielt valg under dette møtet, fordi 2 solide «støttebjelker» gikk ut av styret. Styrets mangeårige og legendariske leder Elin Mørk gikk ut – etter 15 års iherdig innsats for Historielaget. Det samme gjorde sekretær Randi Fjørstad, som nærmest alene har båret historielagets IT-kompetanse på sine skuldre.

Den nyvalgte lederen sørget for at både Elin og Randi fikk sine fortjente gaver og hederlig omtale for sin mangeårige innsats i styret.

Det nye styret fikk følgende sammensetning etter konstituering:

Per Stykket – leder for ett år
Elin Helen Mørk – nestleder
Hege Udnæs Hoel – kasserer
Njål Foss – styremedlem
Vidar Harfallet – styremedlem og representant til Slora Mølle
Helge Seiertun – sekretær
Even Nicolay Woxen – vara
Peter Vilhelm Bassøe – vara

På en måte blir en ring sluttet for meg når jeg nå tiltrer som leder i historielaget.

Min far Lars var Blaker Historielags første leder og var med på stiftelsen av laget den 8. november i 1953. Det

er m.a.o. 72 år siden en «Kapadosing» hadde dette vervet.

Jeg fikk sansen for lokalhistorie allerede i årene fra 1956 og oppover. Da reiste jeg med faren min rundt om i bygda med manuskriptene for de bygdebøkene som utkom i 1962 – 1968.

De nye bygdebøkene for Blaker og Sørum utkom i tidsrommet 2003 – 2021.

Satsning på IT – Lokalhistoriewiki og StyreWeb

Vi står overfor en helt ny tid – bygdebøkene som vi har er kanskje de siste som noen gang blir trykket. Nå «Googler» vi bare når vi trenger info – bøker har nærmest gått av moten.

Historielaget må bli med på digitaliseringen – enten vi vil eller ei.

Som en konsekvens av dette, har vi lyktes med å etablere en IT-støttegruppe for det nye styret. Støttegruppen består av Lillian og Odd Mobæk og Helge Hoel.

Disse personene har arbeidet innen IT under hele sin yrkeskarriere – tidvis i samme bedrift - og de har samlet en kompetanse som lukter av «Champions League».

Med vår nye IT-støttegruppe kan vi for alvor begynne med overføring av artikler til Lokalhistoriewiki. Lokalhistoriewiki er et digitalt lokalhistorisk oppslagsverk som drives av Norsk Lokalhistorisk Institutt (NLI) ved Nasjonalbiblioteket.

Med vår nye IT-støttegruppe på plass, kan styrets medlemmer få opplæring i aktiv bruk av StyreWeb- systemet. Dette ble mye om IT i denne omgang – men det er viktig at vi nå setter inn krefter på å komme litt mer å jour med utviklingen i samfunnet rundt oss.

8. mai-markeringene i år

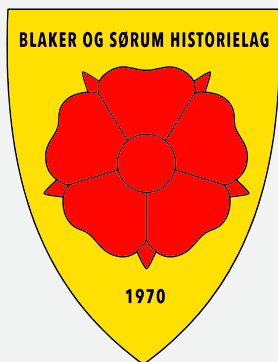
8. mai ble en travel dag for lederen; det ble i alt i alt 4 blomsternedleggelses ved henholdsvis Sørum, Blaker og Frogner kirker – og ved Blaker Skanse. En trofast skare av medlemmer fra BSH var med på alle seremoniene; og mange bilder ble tatt.

Frogner kirke – stort 8. mai - arrangement i år – kirken fyller 100 år.

Spesielt rørende ble seremonien ved Frogner kirke – hvor Knut Tornaas sine barn Jorunn (Hattrem) og Knut Tornaas jr. var til stede. Jeg fikk anledning til å snakke med dem begge; det ble satt stor pris på. Etter seremonien ved graven var det et høytidelig arrangement inne i kirken ledet av sokneprest Maylen Nupen. Tor B. Jørgensen hadde foredrag om «Presteskapets motstand under krigen» og Asbjørn Langeland om «Fred, frihet og festdager 1945».

Arrangementet var meget godt besøkt – og ble avsluttet med kringle, kaffe og saft.

Georgy Kalmykov sørget for musikk både ute ved graven og inne i kirken.

SØRUM-SPEILET

Medlemsblad for
Blaker og Sørums Historielag

Redaksjonen

Randi Fjørstad – 901 42 163
Anne-Marie Lund – 477 57 261
Elin Mørk – 958 62 613
Ingun Orderud – 995 14 523

E-post

blakerogsgorumhistorielag@outlook.com

Adresse

Blaker og Sørums Historielag
Nylandveien 3
1923 Sørums

Styreleder

Per Stykket
Telf. 909 65 313
E-post: psty@online.no

Kontonummer: 1321 08 05189

Vipps nr.: 75141

Org.nr.: 984252994

Hjemmeside

www.blakerogsgorumhistorielag.no

Korrektur

Lillian Mobæk

Grafisk design

Kirsebom Foto & Media

Opplag

700 eksemplarer
ISSN 1894-8154

Trykk

X Ide As, 1472 Fjellhamar

*Dette bladet er beskyttet av åndsverkloven.
Det er ikke tillatt å kopiere fra bladet uten
skriftlig samtykke fra tekstforfatter eller
fotograf.*

Forsidebilde:

*Blomsternedleggelse 8. mai 2025. På
bildet står etterkommerene Toril Andresen
(barnebarn etter Thorleif Andresen) og
Halvard Evensen Merli (nevø av Halvard
Merli) ved bautaen utenfor Sørums kirke.*

Historielagets nye IT-gruppe. Fra venstre: Odd Mobæk, Lillian Mobæk og Helge Hoel.

Den kulturelle skolesekken DKS

Ellers blir mai en meget travel måned; da gjennomføres igjen «Den kulturelle skolesekken» (DKS) ved Slora Mølle og Vølneberg Skole.

Busslaster med elever fra skoler i Frogner, Sørums og Blaker får innføring i hvordan det var på skolen – og hvordan gardsdrift foregikk i gamle dager.

På Slora Mølle får elevene se hvordan korn blir til mjøl og mat.

DKS er et omfattende og krevende arrangement – og jeg var på plass på Slora Mølle da «det brakket løs» tirsdag 6. mai. Her var ildsjelene på plass og «fit-for-fight». På Slora Mølle er det nok en gang Dag-Einar Hellerud og Vidar Harfallet som trekker i trådene. Blaker Bygdekvinnelag sørger for grøt laget av skredmel.

Som under tidligere år er det spesielt Elin Mørk, Anne-Marie Lund, Bjørn Tveit og Odd-Roar Stenby som legger rygg til arrangementet på Vølneberg-skolen. Vølneberg vevring vil vise hvordan ull kardes og veves.

IT-gruppa presenterer nye løsninger for styret på styremøte 14. mai på Nordli. Foto: Randi Fjørstad

Tur til Finnskogsmuseet

Jeg vil også minne om invitasjonen om tur til Finnskogsmuseet lørdag 14. juni 2025.

Turen er i regi av Foreningen Norden, Folkeakademiet Sørums og Blaker og Sørums Historielag. Når dette skrives – 9. mai – er turen allerede fulltegnet.

Utvandringsjubileum – vi ønsker innspill fra våre sambygdinger

I år skal det feires 200-års jubileum for organisert utvandring fra Norge over hele landet. Styret er meget interessert i å få kontakt med personer som kjenner til utvandring fra bygda vår. Så kommer tradisjonelle tiltak utover året som perler på en snor.

Mer om dette i neste nummer av Sørums-Speilet.

I mellomtiden ønsker jeg dere alle en
GOD SOMMER.

Per Stykket

PÅMINNELSE OM KONTINGENT

Kjære medlem – fristen for å betale kontingent for 2025 er passert. Det er fortsatt noen som ikke har betalt. Vi håper at det bare er en forglemmelse, og at dere fortsatt ønsker å være medlem i historielaget. Vil du ikke være medlem lenger er det fint om du varsler oss.

Kontingenten kan betales til konto 1321 08 05189. Husk å merk med navnet ditt og at det gjelder kontingent.

Kontingenten er kr 400 for de som bor innenfor grensene til gamle Sørums.

Må du få Sørums-Speilet tilsendt i posten er kontingenten kr 500 pga. porto.

Innhold

Lederen har ordet	2	Fred, frihet og festdager mai 1945	16
Slora Mølle - Kandidat til vernepris	4	Kirken under krigen	18
120 år siden unionsoppløsningen	6	Bauta	21
Salmer og sanger for den norske hær fra 1917	8	Minner fra da det var skole på Skansen	22
Frihetskjemperen fra Sørumsand	9	Sørums Bygdekvinnelag gjennom 100 år	23
Frigjøringen av Norge i 1945 - 60 år etter	10	Bygdekvinnes 100-års-fest	24
Barndomsminner fra krigstida	12	Et portrett av to bygdekvinner	25
8. mai 2025 ved minnesmerkene	14	Gamleskolen på Vølneberg er en perle	26
Krigsminnet på Frogner kirkegård	15	En rettelse og en liten refleksjon	26
80 år med fred!	15	Jakten på fortiden	28

Juryen ønskes velkommen av Dag-Einar Hellerud (i rutet skjorte), og får en første orientering på brua inn til mølla.

Slora Mølle - Kandidat til vernepris

Tekst: Randi Fjørstad. Foto: Anders Henriksen

29. april i år kom et celebret besøk til Slora Mølle. Juryen fra Fortidsminneforeningen og Stiftelsen UNI hadde noen uker i forveien meldt at de ønsket en omvisning på Slora Mølla, som av historielaget er foreslått til årets nasjonale vernepris. Verneprisen ble innstiftet i 2022, og er altså en nasjonal pris. Den skal gå til: en eller flere personer, eller en virksomhet, som har gjort en forbilledlig og ekstraordinær innsats innenfor bygningsvern og vernearbeid, enten gjennom godt vedlikehold over tid, gjennom istandsetting eller restaurering.

Vinneren av prisen mottar 100 000 kroner, diplom og en plakett. I tillegg velges det gjerne et par kandidater som får hederlig omtale, og blir tildelt 25 000 kroner hver. Verneprisen utdeles under Fortidsminneforeningens festmiddag etter det årlige representantskapsmøtet. I år skal dette skje den 31. mai. Komiteen reiser rundt til flere nominerte kandidater for å gjøre seg opp en endelig mening om hvem som til syvende og sist bør få den gjeveste prisen og de hederlige omtalene.

Det knyttet seg naturlig nok stor spenning til besøket. Det var om å gjøre å få presentert mølla på best mulig måte. Værgudene var helt og holdent på vår side denne dagen. Det kunne nesten ikke vært vakrere rundt mølla. Vårgrønt gress, nydelige områder med hvitveis, rikelig med vann i åa, grønnskjær i alle trær og varm sol. Alt innbød til fine synsinntrykk uansett hvilken vei man så.

«Møllegutta» stilte med en godt forberedt Dag-Einar Hellerud i spissen. Han viste gjestene rundt, fortalte om

møllas liv fra starten av, og selvfølgelig mest om livet etter at den kom i historielagets eie i 1995 og den store restaureringen startet. Gjestene var skikkelig interessert. De hadde mange spørsmål, og de fikk gode utfyllende svar av kyndige fra den faste dugnads-gjengen. Sammen med Dag-Einar stilte Dag Winding-Sørensen, Vidar Harfallet, Magnar Olsen, Håkon Sann og Britt Kristiansen. Anders Henriksen stilte som fotograf, og Randi Fjørstad fra Sørumspeilet.

Det var viktig å få frem at Slora Mølle er et «levende» kulturminne, som brukes. Mølla åpnes for bygdas innbyggere og andre gjennom ulike arrangementer så snart våren kommer. Samarbeidet med de lokale skolene er godt og særdeles viktig. Det er den beste måten å gi unge innblikk og kunnskap om gamle redskaper, håndverkstradisjoner og matskikker på.

Bruk er faktisk det viktigste kulturminnevernet. Et kulturminne som brukes til å formidle kunnskap til yngre må se fremover. Slora Mølle ligger ved

Åavassdraget, som i likhet med veldig mange vassdrag i Norge er sterkt forurensa. Det har bl.a. ført til at fisken i stor grad har forsvunnet. I Sørumspeilet nr. 4-2024 hadde vi en artikkel om dette. Blaker og Sørumspeilet har sagt ja til å la dammen ved Slora Mølle bli gytedam. Det ble i fjor sommer fylt 20 tonn med gytegrus i dammen slik at ørreten får et sted å gyte. Et viktig miljøtiltak i regionen, og flott at kulturminnet Slora Mølle er blitt en del av dette viktige arbeidet, utført av Vannområdet Øyeren og Norges Jeger- og Fiskeforbund. Historielaget håper at dette inspirerer de unge elevene som også i år kommer på «mølleskole» en uke i mai.

Laget har også interessante planer for området rundt mølla. Det er mye liv både i vann og ved land. Området mellom turbinområdet og åa ligger godt til rette for å utvikles til en natur-skole hvor vannets kraft og muligheter kan utnyttes, f.eks. ved å lage miniatyr-utgaver av mølla, sluseinnretninger for å løfte gjenstander motstrøms o.l., til bruk i undervisningen.

Juryen ble vist rundt både inne og ute. De var interesserte og vitebegjerlige. Besøket ble avsluttet med utendørs med kaffe og noe å bite i.

Juryen består av følgende tre personer, valgt av Fortidsminneforeningens hovedstyre:

Grete Holmboe, leder av Ryfylke lokallag av Fortidsminneforeningen

Jon-Arne Johansen, fra Trondheim, hovedstyremedlem i Fortidsminneforeningen

Ellen Giskås, valgt på bakgrunn av sin faglige kompetanse som byggmester. Giskå driver et byggmesterfirma i Steinkjer.

Omvisningen på Slora Mølle ble avsluttet med kaffe og hyggelig prat ute i det fri, og juryen ga uttrykk for at de trivdes i lag med dugnadsgjengen. De var godt fornøyde med mottakelsen og informasjonen de hadde fått.

Det kommer hvert år inn forslag på mange gode kandidater til denne prisen. Tallet varierer fra år til år, juryen går gjennom alle forslagene og ender opp med «en håndfull» (de ville ikke tallfeste hvor mange) som de besøker. Blant disse velger de en vinner til hovedpremien på 100 000 kroner og to som fortjener hederlig omtale og 25 000 kroner hver.

Tidligere vinnere av prisen gir et godt bilde av nivået. Det ligger høyt. Både prisvinnerne og alle med hederlig omtale er offentliggjort på nettet, men jeg tar med noen eksempler her. Den aller første vinneren (2022) var Norges eneste aktive innenlands fiskevær på Fiskevollen i Rendalen. Hederlige omtaler det året gikk til et ektepar i Kviteseid for restaurering av småbruket Kleivstaul Søndre i

Kviteseid, og til Bymuseet i Levanger for arbeidet med å samle, bevare og formidle kulturhistorie fra Levanger og omegn i snart 40 år. I fjor gikk hovedpremien til Christianslund Holding for arbeidet med vern og istandsetting av fabrikkkanlegget Vaterland 28 (Vaterland Bevaringssenter) i Fredrikstad. Da var det kapellkomiteen i Tangen Menighetsråd som fikk hederlig omtale for arbeidet med å restaurere Tangen gravkapell i Drammen. I tillegg fikk Svein Bakken hederlig omtale for arbeidet med Kvikne kirke og andre verneverdige bygninger i Gudbrandsdalen og resten av landet.

Det blir veldig spennende å vente på juryens avgjørelse. I mellomtiden får vi glede oss stort over å være blant «en håndfull» som juryen besøkte. I mine øyne er det i seg selv rene Oscar-nominasjoner. All ære til den flinke, ivrige og trofaste gjengen som i sommerhalvåret møtes hver onsdag og holder Slora Mølla i god stand, og har spennende planer for fremtiden.

***Vi minner om
SLORA MØLLES DAG
15. juni kl. 12.00 - 15.00***

**Glommabredden og
Sorum Leikarring underholder.**

**Mange aktiviteter, som snekkerbod
for barn og kåring av mølemester i
hesteskokasting.**

**Blaker Bygdekvinnelag sørger for
servering.**

VELKOMMEN!

Kjære leser!

I år er det 80 år siden
okkupasjonen av Norge og
2. verdenskrig tok slutt.

Årets 8. mai har blitt markert
over hele landet. Redaksjonen
ønsker å synliggjøre
markeringene i Sørums, både
årets fredsmarkering og
tidligere markeringer. I dette
nummeret av Sørums-Speilet
har vi derfor sett tilbake i
arkivet og har valgt ut to
gamle artikler. En fra 2005
da bladet skrev om 60 år med
fred, og en fra 70-års-
markeringen i 2015. Vi har
funnet gamle klipp i lokale
aviser, og vi har også stoff med
fra markeringene i Sørums ved
årets 80-årsmarkering. Bl.a.
trykker vi de to interessante
foredragene som ble holdt i
Frogner kirke 8. mai,
arrangert av Frogner
Menighet og Blaker og Sørums
Historielag i fellesskap. På
Blaker Skanse ble det
uoppført et nytt historisk
spill, «Bauta», denne kvelden.
Vi har valgt å trykke artiklene
i kronologisk rekkefølge, med
de bildene og avisklippene vi
har til rådighet. Det vil
komme fredsstoff i senere
nummer i år også, men
spesielt mye i dette nummeret,
hvor vi starter 120 år tilbake
med unionsoppløsningen i
1905.

8. mai, frigjøringsdagen som
den offisielt heter, har vært en
viktig dag å feire i alle de 80
årene som har gått. I år virker
det som om alle er enda mer
opptatt av at freden må vernes
om, at den er noe man aldri
kan ta for gitt, og at man aldri
må glemme hva krig koster av
lidelser, sorg og savn.

Hilsen Redaksjonen

120 år siden unionsoppløsningen

Folkeavstemningen førte til «kvinneoppbrot» landet over - også i Sørums og Blaker

Av Randi Fjorstad

I dag tar vi det som en selvfølge at Norge er et selvstendig land, noe vi har vært i 120 år. Oppløsning av unionen med Sverige i 1905 var imidlertid ingen selvsagt, eller enkel sak, selv om den både av sin samtid og ettertid blir omtalt som et politisk - diplomatisk mesterstykke, man unngikk krig. Unionsoppløsningen kalles gjerne for «den fredelige oppløsning av den svensk-norske union». Kong Oscar 2. ble f.eks. hyllet som fredsfyrste på en stor fredskonferanse i Haag i 1907.

Uenighet

Det norske Stortinget regnet oppløsningen av unionen som et faktum fra 7. juni 1905. Dette fordi regjeringen i Norge da allerede var gått av, og kong Oscar 2. hadde ikke klart å stable på beina en ny regjering. Stortinget besluttet derfor å avsette kongen. Dette var svenskene absolutt ikke enige i. Og det hadde heller ikke Stortinget i Norge noen juridisk rett til å gjøre. Kong Oscar abdiserte den 26. oktober samme høst (1905), og svenskene regner derfor den datoen som dagen for unionsoppløsningen. Norge holder fortsatt fast ved 7. juni.

Den svenske Riksdagen ville i 1905 kreve folkeavstemning i Norge. Den ønsket en bekreftelse på at flertallet av det norske folk virkelig ønsket unionsoppløsning. For det norske Stortinget var det viktig å holde fast ved at unionen allerede var oppløst, og for å komme svenskene i forkjøpet handlet Stortinget raskt. Den 28. juni, dagen før Sverige offisielt skulle komme med sitt krav om folkeavstemning for eller imot unionsoppløsning, vedtok det norske Stortinget at folkeavstemning skulle finne sted den 13. august 1905. De stemmeberettigede mennene skulle svare på om de var enige «i den stedfundne oppløsning af Unionen eller ikke».

I Sørums Herred bind 1, s. 262, står det et lite bilde fra herredshuset på Sørvald. Bildet er tatt under folkeavstemningen den 13. august 1905. På veggen er det hengt opp et banner med 7. juni 1905, den norske datoen for unionsoppløsningen. Den gamle herredssalen ble brukt som valglokale.

Avstemningen 1905

Ved å ta dette initiativet mente Stortinget at Norge selv bestemte avstemningstemaet. I realiteten betydde de to formuleringene akkurat det samme, men det var viktig for Stortinget at de slapp å bøye seg for et svensk krav – noe de ville oppleve som et nederlag.

Avstemningen den 13. august 1905 var den første avstemningen hvor det norske folk fikk

være med på å ta stilling i en politisk enkelt-sak. «Folket» i denne sammenhengen var altså «norske mænd over 25 år». Slettes ingen kvinner. Men heller ikke alle menn over 25 år. Dersom man mottok, eller hadde mottatt, noen form for offentlig økonomisk støtte, fikk man ikke stemme. Da ble stemmen «suspendert».

Stemmedeltakelsen blant de som fikk stemme var veldig høy, godt over 80%, og et overveldende flertall stemte ja. Kun noen få stemmer var imot. De fleste som stemte imot bodde i Kristiania, og det er nærliggende å anta at de fleste av motstanderne var å finne blant de ca. 3500 svenskfødte innbyggerne i byen.

Kvinnene tok affære – også i Sørums og Blaker

Alminnelig stemmerett for menn over 25 år ble innført i 1898. Kvinnene måtte vente helt til 1913. Det ble i mange, mange år arbeidet iherdig for at også kvinner skulle få stemme. Til tross for kraftige henstillinger fra kvinnesaksbevegelsen - som utgjorde halve befolkningen – fikk ikke kvinnene være med på folkeavstemningen i 1905 heller.

Men det fant de seg faktisk ikke i. Det ble organisert avstemning blant kvinner over 25 år, og her i Sørums finnes det en oversikt med navn på alle kvinnene som skrev seg på listen fordi de var enige i unionsoppløsningen. Listene ble innhentet bygdevis, og resultatet sendt til «Landskvindestemmeforeningen» som holdt hus i Universitetsgaden 2, Kristiania.

På oversendelsesbrevet til Landskvindestemmeforeningen sto det:

«Undertegnede voksne Kvinder slutter sig til Landskvindestemmeforeningen med sit JA den 13de august 1905.»

Selve stemmelisten hadde følgende overskrift:

«Norske Kvinder ønsker herved at føie sit JA til de Mænd, der har ret til at deltage i folkeafstemningen 13de august, idet de med dyp overbevisning er med paa at slaa ring om

Fra stemmedagen 7. juni 1905 i Sørum. Den foregikk på Herredshuset som den gang lå i samme hus som gamle Sørvald skole. Selv med lupe finner man ikke en eneste kvinne ved stemmelokalet denne dagen.

7de-juni-beslutningen».

Historielaget har håndskrevne lister fra Mork, Kveli, Blaker, Fjuk og Sørumsanden. I tillegg har vi fra nabobygdene Urskog, Bjørkelangen, Killingmo og Finstad. Det er mange som vil kjenne igjen navn på bestemødre og oldemødre, og som kanskje vil bli forundret over hvor modige og bevisste kvinnene var i denne kampen. Og ikke minst over hvor mange de var. Bare listen fra Blaker inneholder over 500 navn, og vi vet ikke sikkert om listene vi har er fulltallige. De er ikke nummerert. Kanskje mangler det noen.

Neste viktige korsvei - 1907

Stemmene til kvinnene i 1905 omtales fortsatt som et «kvinneopprop». Selv om de med sine underskrifter stemte et rungende JA til løsrivelsen fra Sverige. Men det var et særdeles viktig opprop, og det skulle komme flere.

To år etter unionsoppløsningen kom neste utfordring. Det skulle holdes kommunevalg i Norge i 1907, og Kvinnestemmerettsforeningen arbeidet iherdig for at kvinnene måtte få delta på dette valget. Ikke med «opprop», men med full stemmerett. Det ble organisert innsamling av underskrifter fra kvinner landet over. Historielaget har kopi av 3 lister som med følgende tekst ble oversendt til stortingsrepresentant Axel Thallaug (H):

«Landskvindestemmerettsforeningen oversender herved en Henstillen til Dem fra undertegnede Kvinder over 25 Aar bosatte i Deres Valgkreds, om at arbeide og stemme for, at Kvinders statsborgerlige Stemmeret lovfæstes i den kommende Stortingsperiode».

Thallaug følger opp saken ved å sende listene videre til «Stortingets konstitutionskomite».

Brevet er datert Kristiania 30. januar 1907:

«Herved tillader jeg mig at vedsende 3 lister, indeholdende en henstillen om at kvinders statsborgerlige stemmeret maa blive lovfestet i indeværende stortingsperiode. Listene er fra Gjøvik, Hamar og Lillehammer og er undertegnet af henholdsvis 83, 210 og 281 kvinder over 25 aar.

Ærbødigst Axel Thallaug

(Stortingsrepresentant for Høyre 1903 til 1918, medlem av Nobelkomiteen fra 1935)

Overskriften på stemmelistene var:

«Undertegnede kommunalt stemme-bettigede Kvinder i Gjøvik tillater sig at Henstille til den aktuelle stortings-representant om, som sit særprogram at optage arbeidet for at statsborgerlig stemmeret for Kvinder maa blive vedtaget i denne thingsperiode».

Jeg regner med at alle kvinnene i Sørum og Blaker som skrev seg på stemmelistene/oppropet i 1905 også deltok i 1907, selv om vi ikke har kopi av de listene. Kampen for stemmerett for kvinner var en stor og modig kamp. Den krevde mot og energi, og både utålmodighet og tålmodighet.

Etter 1907 skulle det gå ennå seks år før målet var nådd – full allmenn stemmerett for kvinner. Og ytterligere seks år – frem til 1919 – før alle, uavhengig av sosial status, økonomisk status eller personlige egenskaper fikk fulle borgerrettigheter.

Første side av kvinnes stemmeopprop i Sørum. Sendt til Landskvindestemmerettsforeningen i Universitetsgaden 2, Kristiania, den 13. august 1905. De første som skrev seg på listen i Sørum var Anna Braaten, Anna Holen, Nathalie Mørk, Bertha Andresen, karoline Kristiansen, Rebekka Guneriusen, Anne Helene Mørk, Bolette Helaas og Ragna Ødegaard.

I neste nummer av Sørum-Speilet vil vi skrive litt om noen av kvinnene som skrev seg på stemmelisten i Sørum og Blaker. Så følg med.

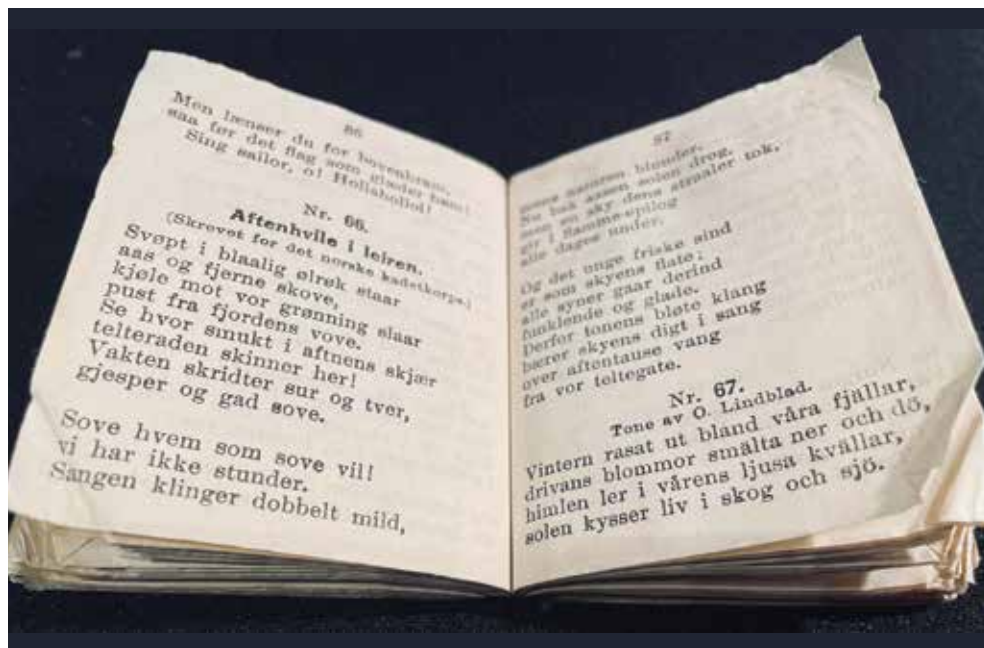
Listene ligger i historielagets hus på Nordli. Det er bare å komme en tur og se om du finner navnet til noen i din slekt.

(I Sørum-Speilet nr. 1-2005 skrev Odd Skullerud om 100-årsjubileet for unionsoppløsningen. Red.)

Viktige årstall i stemmerettskampen:

- 1901:** Det ble innført begrenset kommunal stemmerett for kvinner som betalte skatt over en viss sum, og kvinner som var gift med en mann som betalte slik skatt. Kvinner kunne velges til kommunestyret.
- 1907:** Kvinner får «inntektsbegrenset stemmerett ved stortingsvalg»
- 1910:** Kvinner får allmenn stemmerett ved kommunevalg
- 1913:** Allmenn stemmerett for kvinner ved stortingsvalg. De fikk også rett til å velges inn på både Stortinget og i kommunestyret. Men fortsatt falt mange utenfor fordi de hadde mottatt støtte fra det offentlige (fattighjelp). Deres stemmerett ble suspendert.
- 1915:** Stortingsvalget i 1915 var det første valget med alminnelig stemmerett for menn og kvinner. Samtidig var 48 000 personer utestengt fordi deres stemmerett var suspendert.
- 1919:** Også fattige får stemme. Den 17. juli 1919 fjernet Stortinget bestemmelsen i Grunnloven som fratok fattige stemmerett. Vedtaket i 1919 markerte at verken sosial og økonomisk status eller personlige egenskaper skulle være bestemmende for om man hadde fulle borgerrettigheter.

Stemmerettsalderen ble senket gradvis fra 25 år til dagens 18 år i perioden 1920-1978.

Salmer og sanger for den norske hær fra 1917

Av Randi Fjørstad

Denne lille boken ligger i historielagets arkiv på Nordli. Den er ganske liten, faktisk bitteliten. Med en høyde på 7 cm, en bredde på 6 cm og en tykkelse på 0,5 cm er den bare litt større enn en vanlig liten fyrstikkeske.

Boken ble gitt ut på I. M. Stenersens Forlag og trykket av Oscar Andersens boktrykkeri i Kristiania i 1917.

Det er overlærer ved Kristiania Katedralskole som har valgt ut sangene i boken. Han het C. Kaurin og var i tillegg sanglærer ved Krigsskolen. Det forklarer nok «mottoet» eller kanskje riktigere «målet» med denne lille sangboken, som står trykket på side 3:

«Forsvarssaken bør ogsaa synges ind i vaart folk».

Tekst og innhold ble godkjent av Kirke- og Undervisningsdepartementet den 2. mars i 1916. Deretter ble den autorisert til bruk for den norske hær av Forsvarsdepartementet den 17. juni 1916.

Bokens innhold skulle altså være oppbyggende for kampmoralen i den norske hær. Og innholdet er virkelig imponerende, og kanskje litt overraskende står «Ja, vi elsker» først. Både den danske og den svenske nasjonalsangen er med, og man finner engelske, franske og tyske sanger på originalspråket.

Utvalget er en blanding av viser, såkalt verdslige sanger, marsjer og salmer. Virkelig noe for enhver smak. Til og med en sjømannsviser og noen student-

viser finnes. Størst plass er viet salmene.

Jeg har valgt meg en sang som jeg har lyst til å gjengi her. Mest pga. tittelen. Det er nr. 66 i boken, skrevet for «Det norske kadetkorps». Tekstforfatter og melodi/komponist står ikke oppgitt. Tittelen er «Aftenhvile i leiren» og lyder slik:

Svøpt i blaallig ølrøk staar
aas og fjerne skove,
kjøle mot vor grønning slaar
pust fra fjodens vove.
Se hvor smukt i aftnens skjær
teltraden skinner her!
Vakten skrider sur og tver,
gjesper og gad sove.

Sove hvem som sove vill
vi har ikke stunder.
Sangen klinger dobbelt mild,
mens naturen blunder.
Nu bak aasen solen drog,
men en sky dens straal tok,
gir i flamme-epilog
alle dages under.

Og det unge friske sind
er som skyens flate;
alle syner gaar derind
funklende og glade.
Derfor tonens bløte klang
bærer skyens digt i sang
over aftentause vang
fra vore teltegate.

Som avslutning må jeg ta med at denne boken ikke kunne brukes når soldatene skulle til gudstjeneste. På side 4 står det uttrykkelig:

«Angående salmesang ved gudstjenestene henvises til §11 i reglement for den indre tjeneste under vaabenøvelsene».

Til alt annet kunne den brukes. Liten og hendig som den er, var den nok ment for å være med i innerlommen til soldatene, både i krig og fred.

Frihetskjemperen fra Sørumsand

Thorleif Andresens begravelse ble en gripende sørgehøytidelighet

Et stort sørgetog fulgte urnen til gravstedet

Hentet fra Indre Akershus Blad, tirsdag 18. september 1945.

Hvert flagg i Sørum og Sørumsand vaiet lørdag på halv stang i anledning frihetskjemper Thorleif Andresens begravelse kl. 15.

Thorleif Andresen var som bekjent en av de aller første innen Milorg som høsten 1940 begynte arbeidet med å organisere sikre folk innen bevegelsen og skaffe våpen og ammunisjon. Arbeidet var kommet godt igang og bevegelsen var vokset seg sterk, men på en eller annen måte hadde Gestapo fått rede på virksomheten, og i april 1942 begynte arrestasjonene. Omlag 40 mann ble tatt, deriblant Thorleif Andresen. Alle disse ble fordelt på Møllergata 19, Grini og Akershus festning. Andresen ble overført fra nr. 19 til Akershus festning. Han ble dødsdømt og døde 29. august 1942.

Sørums gamle kirke var vakkert pyntet med norske flagg i høstens farverige løv. Langs kirkebenkene på begge sider hang sløyfekranser. I koret hvor urnen sto dekket med det norske flagg, var det foruten levende lys, et hav av de skjønneste blomster. Kirken var helt overfylt og mange måtte vente utenfor til jordfestelsen skulde begynne. Kamerater som ble arrestert samtidig dannet æresvakt, tre på hver side av urnen: Helge Gundersen, Trygve Larsen, Wilhelm Haugen, Anders Bråthen, Arne Hellerud og Sigbjørn Gundersen. Hans Harefallet holdt det store norske flagget.

Høytideligheten tok til med «Våren» av Grieg, spilt av en trio bestående av orgel og to fioliner med lærerne Rød, Sørli og Brakestad. Sogneprest Lunder trådte deretter fram til urnen og forrettet, hvoretter forsamlingen sang «Leid milde ljøs». Etter salmen besteg fengselsprest ved Akershus festning, Dagfinn Hauge prekestolen. Han gikk ut fra Essaias 43: hvor Herren sier, «om du går gjennom ild så er jeg med deg». Når vi ser tilbake på disse fem årene, begynte presten, så er det mange av oss som har måttet gå igjennom ild. Blant disse var Thorleif Andresen. Jeg fikk ikke anledning til å besøke ham mer enn en gang. Han og flere andre satt i eneceller. Det var like etter at tyskerne hadde holdt disse forunderlige rettssakene og hvor avisen siden brakte referater og stemplet ofrene som de værste forbrytere.

Noen dager senere hilste jeg på Thorleif Andresen. Han satt der så stille, men virket på samme tid så sterk. Etter at vi hadde sittet og snakket en stund, begynte jeg å fortelle om «Jesus på korset». Thorleif fulgte med så ivrig og tilslutt avbrøt han meg, og fortalte selv resten.

Thorleif visste at han enda en gang skulde i forhør, og for å redde sine kamerater, forkortet han selv sine dager... Så takker vi deg Thorleif for din store innsats, for de lidelser du måtte gjennomgå som endte

med at du måtte ofre livet. Fengselspresten avsluttet med «Fader vår».

Talen etterfulgtes av salmen «Gud når du til oppbrudd kaller». Sogneprest Lunder la ned en krans fra hustru og barn, og sa blandt annet: For oss levet du – for oss døde du. Deretter la soknepresten ned en krans fra Thorleifs foreldre. Kirkesanger Lohne la ned krans fra Thorleifs søsken, likeledes fra svigerfar, svogre og svigerinner.

Områdesjef for HS. dr. Fonneløp la ned krans med silkebånd i nasjonale farver fra Hjemmestyrkene i Aurskog, Blaker og Sørumsand, og sa: Idag er din ferd slutt Thorleif. Idag har du vendt tilbake og skal legges i din hjembygds jord. Lite ante du da du i 1940 begynte arbeidet i Milorg. Om hvilken skjebne som skulde ramme deg. Rolig og tillitsfull ofret du livet for vår frigjøring, slik at vi idag er frie mennesker. Hjemmestyrkene vil med disse blomster bringe en siste takk for din innsats. Vi lyser fred over ditt minne, Thorleif.

Premierløytnant i luftvåpenet Lillestrøm, Bryde, la ned en krans fra den gamle HS. ledelse på Romerike. Han sa bl.a. Thorleif var en av de første som begynte i vår organisasjon med å samle våpen og organisere folk. Thorleif Andresen var urokkelig i sin tro på seier. Daglig satte han mer enn livet inn. Så ble Thorleif Andresen tatt av tyskerne. De ante noe – og visste litt og derfor satte de alt inn på å presse fram flere opplysninger. Thorleif Andresen var utrolig sterk. Vi står idag med stor takknemlighetsgjeld til Thorleif Andresen for det store offer til fedrelandet.

Kaptein i luftvåpenet Julton, Sørumsand, la ned krans fra HS. avsnittsledelse, og sluttet sin tale med å sitere: «Kjemp for alt hva du har kjær, dø om så det gjelder, da er livet ei så svært, døden ikke heller».

Lærer Kolbj. Undseth la ned krans fra Sørumsand kommune, og sa bl. a.: Når fienden er i landet, så er hver mann soldat. Dette er et gammelt, norsk ordtak, og du, Thorleif, visste hva disse ord betydde og meldte deg straks til tjeneste. I den mørke natten da det kun var en ganske liten strime av lys – da alt så håpløst ut, var det du begynte i det store frigjøringsarbeidet. Vi vil med disse blomster få hedre ditt minne. Vi er så få her i landet at det blir som Nordahl Grieg sier: Hver falden er en bror og venn. Takk for alt, Thorleif.

Martin Hellerud la ned en krans på vegne av arbeiderne ved Sørumsand trevarefabrikk med siste hilsen og takk, og lyste fred over Thorleifs minne.

Major Johnsen, Oslo trådte fram til urnen: Thorleif Andresen og jeg satt samtidig på Akershus sommeren 1942 og vi var tilfeldigvis i samme avdeling. Vi følte oss ikke som noen straffede. Som regel hadde vi bare et kvarter i luftgården og det var der vi ble kjente. Vi hadde således ikke svært mye anledning til å snakke sammen. Samtalen foregikk på stjølent vis med knappe spørsmål og svar: - Hva heter du? Thorleif Andresen. Hvor er du fra? Sørumsand. Straffet? Ja, tre ganger til døden. - Mere kunne vi ikke få snakket sammen den dagen. Vi hadde lovet hverandre at hvis en av oss noen gang kunne komme oss ut måtte vi bringe en hilsen med hjem. Det var ingen sorg å merke, tvertimot var det stolthet vi følte. En dag stakk Thorleif et brev til meg hvor det sto at han skulde skytes tirsdag, dette var fredag. Videre at han skulde opp i et forhør til og da var han redd for at han kunne komme til å røpe 25 av sine kamerater. Du skjønner det er ikke fordi jeg er feig, men jeg orker ikke. Hils familien og mine venner. Leve Norges frihetskamp. Kl. 8 om kvelden tok jeg salmeboken og foldet mine hender oppe i cellevinduet – og da så jeg at Thorleif gjorde det samme. - Jeg bringer deg, Thorleif, disse blomster for din strålende innsats.

Fra Sørumsand A.U.F. la Arne Ingjerd ned en krans. Fridtjof Larsen, Sørumsand la ned en krans fra Østre Romerike krets av A.U.F. Etter kransepåleggingen sang Sørumsand kristelige sangkor, under dirigent lærer Sørli «Fader vår» av Nils Larsen og «Så ta da mine hender» med kjøpm. K. Eie som solist.

Til tonene av «Siste reis» av Alnes satte sørgetoget seg igang. På begge sider av midtgangen og ut til gravstedet sto vekselvis Hjemmestyrkene og et vaktkompani æresvakt. Ved gravstedet spilte Sørumsand hornmusikk først en sørgemarsj av J. Moe, deretter salmen: «Her møtes alle veie». Derpå fulgte en kransepålegging av premierløytnant Bryde, som la ned en krans på Thorleif Andresens grav, hvoretter sersjant Arthur Halvorsen, Strømmen la ned en krans på Gunnar Gundersens grav. Begge ble hyldet i varme ordelag for deres arbeide i frigjøringen av Norge.

Sokneprest Lunder foretok jordfestelsen som etterfulgtes av salmen «Bliv hos oss du når dagen heller». Sørumsand hornmusikk avsluttet sørgehøytideligheten med «Ja, vi elsker». Marskalker var løytnant Berntsen, Fetsund og kontorsjef Flatla, Sørumsand.

Frigjøringen av Norge i 1945 – 60 år etter

Av Kåre Sæther

Denne våren markeres det at det er 60 år siden tyskerne kapitulerte. Det høver derfor godt at vi lar lederen av Okkupasjonshistorisk utvalg, Kåre Sæther, oppsummere noen av begivenhetene våren 1945 for oss både nasjonalt og lokalt.

Utover i 1944 ble det mer og mer klart at Tyskland og deres allierte var i ferd med å tape krigen.

Dette medførte at vår regjering i London etter hvert fikk hastverk med å få hjemmestyrkene eller «Milorg» stridsdyktig. Det er her grunn til å peke på at en av hovedhensiktene med opprettelsen av Milorg var at organisasjonen skulle bidra ved frigjøringen av vårt land.

For at dette målet skulle nås måtte hjemmestyrkene ha våpen og ammunisjon, og befal og mann-skaper måtte få opplæring på de aktuelle våpentyper som alle var av engelsk fabrikat. Fra ettersommeren 1944 og fram til frigjøringen, ble de i vårt distrikt mottatt 25 flylaster med til sammen ca. 60 tonn våpen, ammunisjon og annet militært utstyr.

Alt ble sluppet ned av engelske fly over vårt distrikt. Våpenslippene ble tatt imot av Milorg på de respektive slipp-plasser, transportert bort og fordelt eller lagret. Det vil være klart for alle at dette var en særdeles risikofyllt virksomhet. Dette også sett på bakgrunn av at Hitler-Tyskland aldri aksepterte Milorg som en regulær hær, men som «sabotører» som ikke hadde noen rettigheter eller beskyttelse i fall de ble tatt til fange av tyskerne.

I desember 1944 flyttet den tyske militære overkommando i Norge fra Oslo til Lillehammer.

De opprettet hovedkvarter på Lillehammer Turisthotell. Den tyske generalstaben i Norge bestod av 22 generaler og 11 admiraler. Øverstkommanderende for de tyske styrker i Norge var general Lothar Rendulic fram til 18. januar 1945. Fra den datoen overtok general Frantz Friedrich Böhme.

Flyttingen fra Oslo til Lillehammer var trolig begrunnet i to forhold: - for å unngå konflikter med Reichskommisar Josef Terboven, som var en av «haukene» som mente tyskerne skulle slåss til siste mann, og for bedre å hindre en mulig invasjon gjennom Sverige.

Den tyske kapitulasjonen

General Böhme var i likhet med mange andre tyske fagmilitære ikke politisk involvert. Han var kun opptatt av sine tropper og tok utelukkende ordre fra sine overordnede i Tyskland. Etter Hitlers selvmord ble storadmiral Karl Dönitz øverstkommanderende for Tysklands væpnede styrker, og han hadde opprettet sitt hovedkvarter i Flensburg, nær grensen til Danmark.

Også Dönitz var av dem som anså krigen for tapt, og undertegnet dokumentene for en betingelsesløs kapitulasjon i general Dwight D. Eisenhowers hovedkvarter i Reims i Frankrike den 7. mai 1945 klokka 02.41. Usikkerheten om tyskerne i Norge ville følge den tyske kapitulasjonen, var imidlertid til å ta og føle på.

Så vel regjeringen i London som hjemmefrontledelsen ventet i ulidelig spenning fra time til time på hva som kunne komme til å skje. Alle håpet på det beste, men var også forberedt på det verste. Her spøkte reichskommisar Terboven med sin fanatiske innstilling om «kamp til siste mann» i kulissene.

For å anskueliggjøre utviklingen, kan følgende anføres:

- 3. mai 1945: Storadmiral Dönitz har møte med Terboven og Böhme i Flensburg. Avgjørelsen blir trolig tatt på dette møtet. Terboven ble trolig konfrontert med Dönitz' bedømmelse av at krigen var tapt. Om det har vært noen uenighet vites ikke, men dette kan ikke utelukkes, i det Terboven ble avsatt om kvelden 7. mai.

- 5. mai: General Böhme sendte bl.a. følgende hemmelige ordre til sine underordnede militære sjef: «Oppdraget som er stillet Wehrmacht i Norge er nå som tidligere å forsvare sitt område mot ethvert fiendtlig angrep, om det kommer utenfra eller fra den norske motstandsbevegelsen.» Denne ordren indikerte ikke at general Böhme hadde til hensikt å føre krigen videre på egen hånd, men var heller ment som en påminnelse om orden og disiplin

i rekkene. Han syntes derimot å være innstilt på å følge de ordre han fikk fra sine overordnede. Men ingen ting av dette var på det tidspunkt kjent for de allierte.

- 5. mai: General Eisenhower sendte telegram til hjemmestyrkenes hovedkvarter i Oslo med ordre om å bringe innholdet videre til general Böhme på Lillehammer, hvilket ble gjort. I telegrammet ble det gitt anvisning på hvordan kommandanten i Norge kunne oppnå radiokontakt med general Eisenhowers hovedkvarter. Telegrammet ble også bekreftet over BBCs norske program med koden «saken må ha en ende.»

- 5. mai: Den norske regjeringen i London gir regjeringsfullmakter til hjemmefrontens ledelse.

- 7. mai: Storadmiral Dönitz avsetter Terboven som reichskommisar i Norge, og Terboven begår selvmord.

- 7. mai klokka 22.00: General Böhme melder over radio at de tyske styrker i Norge vil følge kapitulasjonsordren.

Under møtet på Lillehammer Turisthotell, der kapitulasjonsbetingelsene ble fastsatt, gjorde general Böhme allerede ved begynnelsen av møtet det klart at kapitulasjonsordren var godtatt. Böhme la imidlertid stor vekt på en ærefull avmarsj for seg selv og sine tropper. For å kunne gjennomføre kapitulasjonsdiktatet, forutsatte Böhme at den tyske kommando-strukturen i Norge ble opprettholdt. Dette ble av praktiske grunner godtatt av den allierte delegasjonen. Repatrieringen gikk som alle vet meget greit.

Mobilisering av hjemmestyrkene

I dagene før 8. mai hadde det vært stor aktivitet innen D12, som omfattet Akershus og Kongsvinger opp til Åsnes og Våler. Det ble blant annet opprettet samband internt innen distriktet. Internt i O1215, som omfattet Sørumsdal, Blaker og Aurskog, ble det gitt informasjon om dekningssteder for de innkalte underavdelingene innen

området, dersom situasjonen skulle kreve dette.

Det var stor usikkerhet om lovede forsyninger av våpen og ammunisjon. Inntil 8. mai var det mottatt våpen kun til en del lag i området, men etter kapitulasjonen ble det fart i arbeidet med distribusjon av våpen og ammunisjon til hele område 1215.

Alt rekruttert personell skulle som et synlig bevis på at de tilhørte Milorg, og derved var militært personell, bære et armbind på venstre overarm, påsydd norsk flagg og stemplet med områdets stempel. Dette armbindet skulle alltid bæres av alt Milorg-personell, og erstattet uniformer, som ikke fantes.

Det var som tidligere nevnt knyttet stor spenning til om de tyske styrkene i Norge også ville kapitulere. Dette var et stort usikkerhetsmoment, først og fremst med tanke på hva Terboven kunne foreta seg. Da kapitulasjons-erklæringen kom, var det stor glede. Det var denne meddelelsen både Milorg og hele Norge hadde ventet på gjennom fem lange år. Mobiliseringsordrene til hjemmestyrkene ble sendt ut umiddelbart etter at tyskernes kapitulasjon ble kjent. Ordonnansene sørget for at de forseglede ordrene til ledelsesapparatet, blant annet i O1215, ble brakt ut og varsling av Milorg-personell ble iverksatt av respektive troppsbefal. Frammøte skulle skje umiddelbart på tidligere avtalte fram møteplasser.

Ettersom våpenforsyningene til O1215 var blitt forsinket, slik at bare en del våpen var kommet området i hende den 8. mai, ble de våpen som var mottatt disponert ut til vaktposter og patruljerende vakter. Våpenforsendelsen ble imidlertid mottatt allerede 9. mai, og ble da fordelt til mannskapene. Selv om dette var våpen som var kjent fra tidligere våpeninstruksjon, ble det den første tida avsatt mye tid til instruksjon i bruk av våpnene. Det var spesielt Stengun maskinpistol som kunne være farlig, og krevde kyndig behandling.

Oppretting av områdekommando

Områdestaben i O1215 møttes på morgen den 8. mai hos områdesjef Peter Fonnelop i hans bolig på Sørumsand. Her ble etter hvert hele O-staben samlet. Ved at de tyske styrkene i Norge hadde

kapitulert, var situasjonen for Milorg med ett blitt vesentlig mer avklart. Oppgavene for området ble i denne første fasen av frigjøringen vaktoppdrag og overvåking av ro og orden.

Tyskerne i Norge hadde i sine kapitulasjonsbetingelser fått godttatt at de skulle avvæpne seg selv, og så avlevere sine våpen til norske myndigheter. De tyske troppene skulle dessuten forholde seg rolig i sine forlegninger. På Sørumsand var det fortsatt en større kontingent tyske soldater ved kapitulasjonen. For områdestaben knyttet det seg derfor naturlig nok en viss spenning til de tyske soldatenes reaksjon på kapitulasjonen.

Allerede den 8. mai ble det fattet vedtak om at områdekommendoen skulle etableres på Festiviteten på Sørumsand. Kontorene ble fordelt på de forskjellige grener av staben, med kontorer for O-sjef, nestkommanderende, mv. Etableringen på Festiviteten ble meddelt både over- og underordnede ledd, og samband ble opprettet med bl.a. gruppelederne og avsnittstaben i Lillestrøm.

Forlegninger for mannskapene ble rekvirert og etablert på Bingsfoss kafé, Blaker Skanse og Rånåsfoss skole. Det meldte seg også frivillige kvinner som tok seg av forpleiningen.

En av de første oppgavene Milorg fikk i tillegg til vakt og sikring, var innbringelse av NS-medlemmer. Disse ble i vårt distrikt transportert til Lillestrøm, der de ble tatt hånd om av Romerike politikammer. Her var det av Milorg tidligere utarbeidet arrestasjonslister over de mest aktive NS-medlemmer med viktige verv innen partiet eller i administrasjonen. Disse ble tatt hånd om først.

O1215 måtte i den forbindelse avgi 18 mann som skulle gjøre tjeneste som reservepoliti ved Romerike politikammer. Dette var i det vesentligste elever fra Husflidsskolen på Blaker Skanse, men også noen fra Sørumsand.

Forholdet til den store ansamling av tyskere på Sørumsand gikk uten vesentlige problemer. Det var en kjent sak at det ved kapitulasjonen var et antall tyske SS-soldater og befal, og også andre som hadde noe å skjule, som gjemte seg bort i andre tyske avdelinger. Oppsporing av potensielle krigsforbrytere ble utført av opprettede spesialkommandoer, og Milorg hadde ikke

Armbind med norsk flagg og områdets stempel, tatt i bruk 8. mai 1945. Armbindet skulle alltid bæres på venstre overarm av alt Milorgpersonell i tjeneste.

Foto: Anders Henriksen

noe ansvar for dette.

Milorg hadde imidlertid hendene fulle med løsning av alle mulige saker av både militær og sivil karakter. Her kan nevnes at det i område 1215 ble ført dagbok over alle oppdrag som ble mottatt og løsning av disse. Dagboken oppbevares på Norges Hjemmefrontmuseum. Av spesielle begivenheter kan nevnes:

- Mottak av krigsfanger som kom hjem fra Tyskland i flere puljer våren 1945.

- Utenfor Sørumsand var O-1215 beordret til Oslo som vakter ved kronprins Olav og senere kong Haakons hjemkomst til Norge.

- Området ble også beordret til vakt-tjeneste i Trandum-skogen under åpning av gravene til norske og utenlandske henrettede patrioter under krigen.

Det er mye som kunne sies om de enorme gledesscener som ble utløst ved frigjøringen den 8. mai 1945. Skulle en trekke fram en ting, så måtte det være det norske flagget, som for første gang på 5 år igjen valet fra alle flaggstenger i et fritt og selvstendig land.

Det er i år 60 år siden frigjøringsvåren 1945. De som opplevde krigstida, og fortsatt kan fortelle om det er derfor mer enn 75 år. Okkupasjonshistorisk utvalg i historielaget har gjort en flott innsats med å dokumentere minnene om okkupasjonstida i Blaker og Sørumsand lokalt. Det er utgitt bok og laget utstilling. Men fortsatt vil Sørumsand-Speilets spalter være åpne for minner fra krigens tid. Ikke minst er det på høy tid også å dokumentere fortellingene til dem som var på tapernes side. Red.

Barndomsminner fra krigstida

Vi presenterer her fire fortellinger fra medlemmer som var barn under krigen. Alle fire bodde i Sørums.

Gerd Sæther forteller

Jeg vokste opp på en liten gard i Sørums. Familien besto av mamma, pappa, bestemor (farmor), og vi fire ungene. Vi var født på 30-tallet, mine to søstre og jeg. Broren vår, som var yngst, var født i januar 1940. Oppveksten vår ble derfor sterkt preget av krigen.

9. april

Det var sol og vårblå himmel over pappa og Blakken, der de kjørte møkk fra kudemma og ut på jordet. Å få tømt demma for møkk var viktig mens det ennå var sledaføre, og det var fortsatt bra med snø denne dagen. Plutselig velta det svart røyk opp fra et sted i retning Lillestrøm. Kjeller flyplass blei bomba. Like plutselig kom også svarte, digre tyske bombefly dundrende over hustaka våre. De gikk så lavt at vi kunne se tysker'n som satt ved spaken og hakekorset som var malt på flyet. Det var helt uvirkelig og fryktinngytende på samme tid.

Ja, krigen skapte frykt. At min pappa oppholdt seg på jordet, under tyske bombefly, var skremmende for en 5-åring som meg. Dagen var 9. april 1940 – krigen var kommet til Norge. Frykten, utrygghetsfølelsen, og uforutsigbarheten ble våre følgesvenner gjennom fem lange år.

Med tyskere i huset

Etter som krigen gikk sin gang, hadde vi av og til besøk av tyskere, og det var i grunn unaturlig for gården vår. Grindbakken, lå ikke ved noen større veg. Grunnen var nok, etter det pappa sa, at kartet deres var gammelt, og på det gamle kartet var det tegnet inn en veg som ikke lenger var i bruk. Ja, tyskerne kom både ridende og kjørende med hester og vogner. Tok en runde på gårdsplassen, og dro igjen. Men så en vårdag i 1944 kom de durende ned på gar'n med sine motorsykler med sidevogn. Men denne gangen dro de ikke igjen. De tok inn i huset vårt. De okkuperte kammeret, dagligstua vår. Der rigga de seg til med sambands-utstyret sitt, og tok seg til rette på alle måter. De la ut ledninger over alt, både ute og inne. Disse «gjestene» og hele situasjonen mislikte vi sterkt, og det gav vi unga uttrykk for

oss imellom. Broren min hadde ei lita øks. Med den planla han å kutte over disse ledningene. Heldigvis fikk pappa hindra han i siste øyeblikk.

Så var det en dag tyskerne var ute og røyka og lufta seg. Vi unga var også ute. Nå viste bror min sin vrede og forakt for tyskerne. Han sendte ei spyttklyse mot dem. En tysker var raskt oppe med revolveren og sikta på'n, men skaut ikke. Vi var skrekkslagne. Opplevelsen satte seg fast i minnet for alltid.

Tyskerne holdt seg ellers stort sett i kammeret der de sendte sine meldinger. Men de skulle jo ha mat. De satte opp antall fingre for å vise hvor mange kokte egg de skulle ha. Mamma måtte også koke grøt til dem til kvelds. Men det er forskjell på tyskere som det jo er på alle mennesker: Vi fikk smake deres surbrød, og noen av dem viste oss bilder av familien sin, da kom tårene. Det gjør inntrykk når voksne gråter.

I krigsåra var det kalde vintre, ned mot minus 30 – 40. Tyskerne hadde bare båtluer. «Å stakkar», sa bestemor, «dom fryser ta seg øra». Da tenkte jeg bokstavelig; tenk at dom kunne miste øra! En forferdelig tanke.

Under krigen var det mye hemmelig, mye det ikke skulle prates om. Pappa og onkel hadde et krystallapparat, jeg tror det var i låven. Med det lytta de på nytt fra London. Vi unga fikk også øreklokke på. Vi kunne høre Kong Haakon den 7de tale til det norske folk: Kampen fortsetter til vårt land atter igjen er fritt.

Vi tvilte aldri.

Arild Kristiansen forteller

Arild Kristiansen som er oppvokst i Jensstua på Bjerke i Frogner og fortsatt bor der, var 9 år da krigen brøt ut i 1940. Han har fortalt om et par episoder som han husker godt. Ikke alle hadde tilgang på informasjon.

På østsida av Trondheimsvegen på Bjerke ligger det et hus som heter Fredheim. I 1940 var Paul Schulz fra Oslo eier av Fredheim, og han brukte stedet som fritidshus. Fredheim ligger i skogkanten litt lavere enn Trondheimsvegen, så en ser ikke trafikken på veggen fra stedet. I april 1940 var Schulz alene i Fredheim, og han hadde ikke daglig kontakt med naboer. Noen dager etter

9. april, kanskje det var gått ei uke etter krigsutbruddet, kom Schulz til Jensstua for å kjøpe egg.

«Jeg har lagt merke til at det har vært så mye trafikk på veggen de siste dagene», sa Schulz. «Hva er det som foregår?» Olaf Kristiansen (Arilds far) begynte da å fortelle om det som hadde skjedd de siste dagene. Olaf fortalte om invasjonen, og at all trafikken på veggen var tyske militære.

Da spratt Schulz opp av stolen. «Nei, nå må jeg få låne telefonen og ringe til kona mi», sa han og skyndte seg bort til telefonen. Det var ikke en selvfølge å få daglige nyheter i 1940.

Blending

Arild forteller også om en episode som gjaldt blending. En kveld på høsten 1940 satt de ved kjøkkenbordet og spiste kveldsverd, da de hørte et fly som kom veldig lavt over hustaket. Plutselig satte flyet en skarp lyskaster rett mot vinduet der Arild satt, og han ble naturligvis veldig skremt.

Litt seinere banka det på døra, og inn kom to uniformerte tyskere. Det var ingen i huset som snakka tysk, men det var ikke vanskelig å oppfatte hva som var tyskernes ærend. Kjøkkenvinduet var ikke blendet, og lyset hadde vært synlig fra flyet. De fikk streng beskjed om å overholde blendingsreglene.

Trygve Sæther forteller

(Fra Skytilen nr. 2-2012)

Mange av oss har spurt om hvor du var da Oddvar Brå brakk staven? Jeg kunne tenke meg å spørre: Hvor var du da du fikk vite at krigen 1940-45 var slutt?

Da var broder Knut (10 år) og jeg (12 år) med far Kristian og sådde vårhvete på et jorde som het Nordjordskroken. Klokka var 4-5 ettermiddag. Da kom en eldre søster, Thordis løpende, og fortalte at tante Dagny fra Bingen hadde ringt og sagt at nå var de norske flagg kommet opp på Sørumsand – krigen var slutt.

Vi sådde ferdig og kom ned på gården. Far hadde avtalt med en svartebørshandler om å selge en okse ca. 150 kg, prisen var 40 kr. kiloen, 6000 kr. for en liten okse. Det var mye penger den gang.

Det første toget fra Sverige etter freden kommer til Sørumsand. Mange av de som hadde flyktet, kom hjem nå.

Foto: Hugo Isaksen

Så slaktet vi oksen, far var slakter så det gikk greit, mor Anna kom og rørte blod. Alt ble tatt vare på.

Da vi var ferdige, gikk vi onga fra Sætheren opp på Vølnergarden. Der traff vi andre onger. De fortalte at Karsten i Vestigarden hadde tatt fram radioen som han hadde gjemt under krigen. Inne i huset var det fullt av voksne folk, men Karsten lukket opp vinduet slik at vi onga som var ute i hagen, også fikk høre.

Sent på kvelden gikk vi hjem i gledesrus.

Albert Hovind som var 13 år i 1945, forteller

7. mai og sykesøstera.

Det har gått 70 år siden vi ble et fritt land etter fem vonde år, og jeg sitter med et lite minne fra de dagene da tyskerne la ned våpnene i Norge.

Først må jeg fortelle litt om bakgrunnen. Vi går tilbake til 30- og 40-åra i Blaker, da mangt og mye var annerledes enn nå. Da var det slik at hvis du ble så syk at du trengte pleie, var det to ting som kom på tale: Enten sykehus i Oslo eller pleie i hjemmet. Det fantes riktignok et lite gamlehjem i Blaker, men der var de ikke i stand til å ta imot spesielt syke beboere.

Var det i det hele tatt noen offentlig hjelp å få når det ble sykdom? Jo, sanitetsforeningen hadde fått til en ordning med en sykepleier i kommunen, som foreningen og

kommunen sammen ansatte og betalte. Den gangen sa vi forresten «sykesøster», og det var utenkelig at en mann kunne ha en slik jobb, så det var helt naturlig. Sykesøstere reiste rundt på sin tilårskomne sykkel med veske si på bagasjebrettet, og hjalp til der det var syke som trengte stell. Hun var godt kjent i hele bygda.

Hvis det lå til rette for det og var behov, kunne hun bo og bli værende i huset til den syke i flere dager, og da kunne hun også utføre forskjellig husarbeid. Arbeidsoppgaver og arbeidsfordeling så man ikke så snevert på den gangen, man måtte bare få gjort det som måtte gjøres. Men så var det frigjøringen, som jeg egentlig skal fortelle om.

Det var nemlig slik at denne sykesøstere hadde valgt «feil side», som vi sa, og hun var ganske overbevist i sin sak.

Hjemme hos oss hadde det vært en del sykdom, så hun var mye hos oss. Dermed hadde hun blitt en god venn av familien, selv om de stod på hver sin side under krigen. Kanskje det er vanskelig å forstå nå, men frontene stod ofte ikke så steilt mot hverandre i det daglige. Det var mye annet man kunne snakke om enn politikk, og hverdagen og bygda måtte fungere, selv om det var vanskelige tider.

«Søster» hadde fødselsdag den 7. mai, og i den anledning ville familien hjemme gi henne en gave. For å få overrakt den, var det jo greit å sende meg. Jeg tok sykkel og dro avgårde

til det vesle huset i skogbrynet hvor hun bodde, og som vanlig ble jeg godt mottatt. Hun var ei hyggelig dame, og jeg fikk nok servering.

Mens vi sitter der og prater, ringer telefonen. Hun tar den, og jeg synes at hun ser noe betenkt ut over det hun får høre. Det viser seg at det er søstere hennes, som forresten var gift med bygdas daværende ordfører, som forteller at det snart vil komme en viktig melding på radioen. (De som var medlemmer av NS, hadde jo lov til å ha radio.) Hun skrur på radioen, og om ikke lenge blir det kunngjort at tyskerne har kapitulert og krigen er slutt.

Hvilke tanker hun gjorde seg da, er ikke godt å si, men det var nå rart om hun ikke var forberedt på at dette ville komme.

Det var en glad og spent gutt som tråkket seg hjemover i full fart! Nå gledet jeg meg til å fortelle hva jeg hadde hørt, og hjemme ble jo nyheten godt mottatt. Dette måtte feires, og hva var ikke mer naturlig enn å finne flagget som hadde ligget gjemt i fem lange år! Så kom problemet; flaggstanga stod der klar til bruk, men snora var blitt ubrukelig. Hva gjør man da? Jo, flagget ble tatt med opp i annen etasje, festet mellom to vinduer og foldet ut, slik at det dekket hele veggen ut mot veien. Flagget var gammelt og blekt i fargene, men hva gjorde det? Alle som ferdedes forbi, skjønte at nå hadde det vi lengtet etter skjedd. Nå var det slutt på de fem tunge krigsåra, og Norge var igjen et fritt land!

✦ HALVARD MERLID
 FALT VED SEGELSTAD BRU I VESTRE GAUSDAL
 28 - 4 - 1940
 THORLEIF LEONARD ANDRESEN
 DØD I FENGSELET PÅ AKERSHUS
 29 - 8 - 1942
 DØMT TIL DØDEN 3 GANGER

8. mai 2025 ved minnesmerkene

Historielagets leder Per Stykket holdt en kort tale ved alle monumentene, og han leste alle navnene på de falne.

Ved Sørumsdal kirke var det Halvard Evensen Merlid som la ned blomstene. Flere etterkommere var møtt frem, og første vers av «Ja, vi elsker» ble sunget.

Ved Blaker kirke og Blaker Skanse ble seremonien gjentatt, og Dag-Einar Hellereud la ned blomstene begge steder. Også der var det flere etterlatte og representanter fra historielaget som møtte frem.

Dag-Einar Hellerud og Per Stykket ved bautaen utenfor Blaker kirke. Den ble reist av ungdommen i Blaker, og avduket i 1946.

80 år med fred!

Av Randi Fjørstad

22. januar 2025 var Lise Sæther på Meierigaarden Kro i Lørenfallet og fortalte historien om motstandskvinnen Inger Gulbrandsen, Oslojenta som under siste verdenskrig havnet på Grini, senere i konsentrasjonsleiren Ravensbrück i Tyskland.

Etter krigens slutt giftet Inger seg med motstandsmannen Olav Gulbrandsen fra Sørums. Olav ble lensmann i Sørums, og de bosatte seg i Lørenfallet, hvor Inger for noen år siden fikk en vei oppkalt etter seg.

Inger Gulbrandsens historie er dokumentert gjennom en film hvor 10 kjente motstandskvinner blir intervjuet, og gjennom en biografi. Sørums-Speilet hadde en større artikkel om Inger Gulbrandsen i nr. 1-2023, skrevet av Randi Fjørstad.

Jubileumsåret 2025 minner oss ekstra på hvor viktig det er at historiene om modige motstandsfolk ikke må glemmes. De må fortelles om og om igjen til stadig nye generasjoner. Dette for å minne oss alle på at fred ikke er noen selvfølge.

Lise ble kjent med Inger i voksen alder, og Inger ønsket at Lise skulle fortelle hennes historie, spesielt til yngre generasjoner.

Og ikke minst var det viktig for Inger Gulbrandsen at hennes hovedbudskap ble vektlagt: **Aldri hate - aldri glemme.**

Drøyt 30 tilhørere lyttet interessert på Kroa i Lørenfallet da Lise Sæther med innlevelse og innsikt fortalte om Inger Gulbrandsens liv og gjerning. Begge foto Randi Fjørstad.

Krigsminnet på Frogner kirkegård

Knut Karstein Tornaas

17.08.1909 – 28.02.1945

Tekst: Gro Langeland. Foto: Anne-Marie Lund

Blaker og Sørums Historielag har, i samråd med familien, satt blomster på graven til Knut Karstein Tornaas den 8. mai hvert år siden 2015.

Hans grav er både et krigsminne og en familiegrav. Det er grunnen til at det er to like gravstøtter på denne graven. Da hans enke døde i 2001 fikk ikke familien lov å sette hennes navn på hans gravsten fordi den er et krigsminne, men de fikk anledning til å sette opp en tilsvarende sten på samme grav.

Knut Karstein Tornaas drev med illegalt arbeid fra sin arbeidsplass i Oslo, men bodde på Frogner og var gift med Sigrid Aasa Eldevik, hvis far var lærer på Frogner skole og en kjent og aktet mann i bygda.

Den 12. mars 1943 ble Tornaas arrestert da han gikk av toget og var på vei til jobben. Det var vaktmesteren i bygget han holdt til i som hadde angitt ham. Han kom først til Møllergata 19, satt så en tid på Grini, men ble den 29. juli sendt til Tyskland med skipet Monte Rosa. Etter en ukes reise kom han først til NN-leiren i Natzweiler i Alsace i Frankrike, men kom deretter til Dachau hvor han og mange andre ble smittet av tyfus, og det var her han døde.

Hjemme på Frogner ventet hans kone Sigrid Aasa, datteren Jorunn på nesten 4 år og sønnen Knut som nærmet seg to år, og som Knut Karsten aldri fikk se. Det tok ganske lang tid før familien fikk vite om dødsfallet. De håpet i det lengste at pappaen og ektemannen skulle komme hjem til dem. Knut Karsten Tornaas ble bare 35 år.

Hvis du vil vite mer, kan du finne en artikkel på nettet: «Tragedie og drama – en krigsberetning fra Frogner» av A. Langeland. Se også Sørums-Speilet nr. 5-2015. Boka som sønnen Knut Tornaas skrev om sine foreldre – «De beste blir alltid tilbake» selges gjennom Blaker og Sørums Historielag. Pris kr 150.

Fred, frihet og festdager mai 1945

Foredrag av Asbjørn Langeland

holdt i Frogner kirke ved 80-årsjubileet for fred 8. mai 2025

«Norge er atter fritt. Våre sinn er fylt av glede, våre hjerter av takknemlighet mot dem som falt i kampen og mot alle som var med og kjempet seieren fram».

Slik innledes hilsenen fra hjemmefrontens ledelse, som sto i avisene den 8. mai 1945. I dag er det 80 år siden åttende mai ble en viktig dag i landets historie – en dag som vi fortsatt markerer. I kalenderen står det «Frigjøringsdag 1945».

Frigjøring fra krig og okkupasjon - det har Norge opplevd bare den ene dagen.

Nå er det så lenge siden at det er få som selv kan huske hvordan det var. Men mange har fortalt, og mange har skrevet om denne dagen. Folk på min alder (jeg var fire år i 1945) husker gjerne enkelte episoder, og de som er eldre enn meg husker mer. Men i dag begynner det å bli få igjen som kan fortelle hvordan det var å leve i et land som var okkupert av en fremmed makt, og hvordan det opplevdes da okkupasjonen opphørte.

Krigen våren 1940 og okkupasjonen som fulgte de neste fem årene, ble forskjellig fra sted til sted i landet. Noen steder ble sterkt merket av krigshandlingene; bombing, branner og ødeleggelser var det flere som fikk erfare, mens andre steder merket man mindre til selve krigen.

Men virkningene av at landet var okkupert, var det ingen som unngikk.

Folk i Sørumsund var av dem som fikk krigen nært innpå seg. Direkte krigshandlinger var det ikke her, men med landets kanskje viktigste hovedvei og to jernbaner gjennom kommunen fikk folk her stadig se og møte tyske soldater. Og bombingene av Kjeller foregikk jo i nabolaget. I mange familier er minnene om krigen fortsatt en viktig del av familiehistorien; særlig gjelder det familier som mistet en eller flere av sine nærmeste.

Flertallet av befolkningen ble heldigvis ikke rammet på den måten. Men ingen kom uberørt gjennom krigsårene. Alle hadde noe å fortelle da krigen var slutt. Alle vi som vokste opp i det vi kaller etterkrigstida, har hørt beretninger fra foreldre, besteforeldre, slektninger, naboer og andre. De første 20 – 30 år etter 1945 var krigen stadig samtaleemne.

Frigjøringsdagen og dagene som fulgte

For å få et inntrykk av hvordan

maidagene i 1945 var for folk i bygda vår, er lokalavisene fra den perioden gode kilder. Krigshandlingene i Europa opphørte med tyskernes kapitulasjon den 7. mai. Dagen etter, den 8. mai, var krigen over i hele Europa. Mange visste nok at krigen nærmet seg slutten da Adolf Hitler begikk selvmord den 30. april, men nyhetsmeldingene var sparsomme, og det var svært begrenset hva som nådde ut til folk. Men da tyskerne kapitulerte, nådde budskapet fram over hele landet i løpet av noen timer.

Avisene hadde følgende opprop fra Hjemmefrontens ledelse den 8. mai:

Men det var ikke bare gjennom avisene budskapet nådde fram. Da kirkeklokkene begynte å kime midt på dagen, var det et gledens signal – et signal om at noe stort var skjedd. En oppfordring til å komme sammen både for å takke og feire.

I Sørumsund ble nyheten feiret i en fullsatt kirke den 8. mai.

Referat i Indre Akershus Blad 12. mai:

Dagene som fulgte, var fulle av begivenheter av mange slag.

Hilsen fra Kongen

På ettermiddagen den 11. mai holdt Kong Haakon en tale til det norske folk sendt over radio fra London:

Kjære landsmenn.
Jeg og min regjering sender idag en varm hilsen til alle norske kvinner og menn. Gjennom en vanskelig tid har det norske folk opprett- holdt en ubrytelig front mot tyskerne og deres allierte. Sammen

Jeg gjentar ikke hele talen, men Kongen avsluttet slik:

Landsmenn. Vi føler alle det samme idag. La oss holde fast ved det samhold som har ført til seier. La oss i denne stund minnes dem som ofret livet i kampen for Norge. La oss samles om dette: Alt for Norge.
Talen ble fulgt av Kongesangen.

Det var ikke alle som kunne høre Kongens tale, for radioapparatene var inndratt. Men nokså mange hadde klart å gjemme unna radioer, og nå samlet folk seg der det fantes et radioapparat. Sjøl husker jeg at jeg var med far til naboen for å høre Kongen i radio. Som fireåring oppfattet jeg ikke så mye, men jeg husker at det hendte.

For folk flest gikk dagene sin vante gang også i mai 1945. Mange var opptatt med våronna, og andre skulle reise på arbeid eller gå til skolen som vanlig. Men samtidig var det hver dag noe nytt som hendte. Avisene skrev at folk var i en festrus disse maidagene.

Den 13. mai kom Kronprins Olav hjem til Norge. Indre skrev:

H. K. H. Kronprins Olav igjen på norsk jord.
En mottagelse som overgår alt hva en hittil har sett.
La oss gi vår Kronprins det beste av det som holdt ham borte i år. La oss gi ham den varmeste hilsen fra alle oss som elsker Norge. La oss ønske ham velkommen tilbake som lensmann. — Med hensyn til radioapparatene for innbyggerne i Frogner, Sørumsand og Sørumsand kunne lensmannen ikke på det nåværende tidspunkt si hvor de egentlig var havnet. Men han håpet imidlertid at det snart skulde lykkes å få bragt det på det rene. Vi

Nationen skrev:

Løvebanneret vaier igjen over Oslo Slott.
En ætostående festens dag da Kronprinsen kom hjem i går.
Hovedstadens befolkning gav med skrekkelig begeistring uttrykk for sin glede.

Da nazistene overtok styringen, ble de lensmennene som ikke ville støtte det nye regimet, avsatt. Nå kom de avsatte tilbake. Dette er fra Indre 15. mai:

Lørdag hadde vi en samtale med lensmann Gjetrang i Sørumsand og Gjerdrum, som vi først gratulerte med freden og ønsket ham velkommen tilbake som lensmann. — Med hensyn til radioapparatene for innbyggerne i Frogner, Sørumsand og Sørumsand kunne lensmannen ikke på det nåværende tidspunkt si hvor de egentlig var havnet. Men han håpet imidlertid at det snart skulde lykkes å få bragt det på det rene. Vi

Over hele landet forberedte folk seg til å feire syttende mai. Det hadde de ikke kunnet gjøre på fem år. Det er imponerende hvordan de i løpet av de ni dagene fra åttende til syttende mai klarte å forberede feiringen av nasjonaldagen. En nasjonaldag som skulle forene tidligere tradisjoner med gleden over den nyvunne friheten og viljen til å bygge et bedre samfunn for alle.

Syttende mai 1945 ble en storslått festdag. Den overgikk alt hva man før hadde hatt av feiringer. Indre Akershus Blad hadde denne overskriften:

Deltagelsen i 17. mai-ferdighetene den største som noensinde har vært.
Regnvarsel hindret ikke allmødelig utrykning.

Ca. 25000 skolebarn deltok i barnetoget i Oslo.
En begeistring som man tidligere ikke har

I Sørumsand var det samling for skolene i bygda i Lørenfallet kl. 10.00. Da gikk syttendemaitoget til Sørumsand kirke. Etter gudstjenesten ble barna kjørt i busser til Bingsfoss; der var det et stort stevne med mange taler, sang og underholdning og leker for barna. Stevnet ble avsluttet med borgertog. Om kvelden var det fest med taler, musikk, underholdning og dans. Avisen skriver at det var adskillig over tusen som deltok på festen.

Hjemmestyrkene hadde et spesielt arrangement.

Referat fra Indre Akershus Blad:

Hjemmestyrkene i Sørumsand, Blaker og Aurskog begynte feiringen av 17. mai med en paradetur som utgikk fra Sørumsand kl. 8 om morgenen. Ruten gikk gjennom Lørenfallet til Frogner, tilbake til Sørumsand gjennom Rånåsfoss over Blaker til Aurskog og Bjørkelangen og så hjemover med stopp ved Toverudstøtten og ved Blaker kirke og innkjørsel på Sørumsand kl. 15. Kortesene bestod av motorsykelordnansar, en bil med musikkorps og omlag 30 privatbiler og lastebiler med staber og mannskap. I Frogner, Rånåsfoss og Bjørkelangen gjorde styrkene stopp og spilte «Ja, vi elsker». Ved Toverudstøtten var det en masse mennesker som var møtt fram. Områdesjefen dr. Fon-

Mange fra Sørumsand satt i tysk fangenskap da krigen sluttet. De fleste av disse var kommet hjem i helgen 26-27. mai. Noen med tog fra Sverige, andre med

busser fra Oslo. På Sørumsand ble det et stort velkomsarrangement for dem søndag den 27. mai.

Dr. Fonneløp, som var områdesjef for hjemmestyrkene, sa bl.a. dette i sin velkomsttale:

I mai for 3 år siden var det mørke og tunge tider for Sørumsand og bygdene omkring. Tysk statspoliti reiste rundt og arresterte. Dere som står her og flere med ble ført mot en uvisst framtid og mot lidelser og påkjenning som vi som bare har vært utenfor fengslenes murer vanskelig kan tenke oss helt inn i. Slekt og venner satt igjen med savnet og usikkerheten på alle kanter. Idag er det fest og glede på Sørumsand og i bygdene omkring. Vi er kvitt tysk

for å være hjemme igjen. Vi gir dere den største ros for deres innsats dere har gjort for fedreland, hjem og folk og bringer dere vår varmeste og mest dypfølte takk for det offer dere har bragt.
Vi ønsker dere hjertelig velkommen hjem til ny innsats for folk, hjem og fedreland, sluttet han sin tale.

Dette var et tilbakeblikk på maidagene for 80 år siden. Landet vårt har hatt en enorm utvikling disse 80 åra. Det var ingen selvfølge at det skulle bli så vellykket. Gleden over å bo i et fritt land, optimisme og vilje til å utvikle dette landet sammen til gagn for alle som bor her, ble drivkraften for dem som tok fatt på oppgavene da freden kom. Det var krevende oppgaver som lå foran dem. Vi som feirer 8. mai i dag, har mye å takke for og mange som skal takkes.

KIRKEN UNDER KRIGEN

– NOEN LINJER OG NOEN HENDELSER

Av Tor Berger Jørgensen, biskop emeritus

Sjokket – i april 1940: Noe helt ufattelig absurd hendte. Norge ble hærtatt. – Hva skjer nå ...? – Også lokalt: Okkupasjonsmakten ønsket hurtig forflytting av tropper for å få stanset kongen og hans følge på flukt. Frogner var et viktig knutepunkt langs Trondhjemsvegen og jernbanen. Ville motstandsfolk sprengte brua over Leirelva? Ryktene gikk. Okkupasjonsmakta tok grep: Noen ungdommer ble tatt som «uvitende» gisler i lærerboligen nær brua. «Onkel» Kristian (Lieungh/min kone Annes onkel) var blant dem. Heldigvis ble det ikke noen aksjon og de kunne returnere hjem dagen etter. (Kristian Lieungh: «Minner fra Frogner», s. 264)

Okkupasjonen skapte uro og utfordringer på mange plan. Okkupasjonsmakten slo ned på all motstand, og Quisling og hans parti (Nasjonal Samling), ville nazifisere det norske samfunnet fra innsiden.

Ut over i krigsårene økte presset, både militært og politisk-ideologisk. Den militære motstand ble bedre organisert, men opplevde også opprullinger med brutale konsekvenser: tortur, fengsling, deportasjoner og henrettelser.

Derfor er vi ved Frogner kirke i dag samlet om Knut Karstein Tornaas sin gravstøtte. Han ble arrestert i Oslo 12.3.41, ført til Møllergt 19, og døde i Dachau 28.2.1945 - 2 måneder før leiren ble befrikk (29.4).

Tornaas hadde ikke vært gift lenge. Familien var på veg med sitt barn nummer to. Han var papirhandler og knyttet til det tyske markedet. Han var godt kjent med utviklingen i landet og hadde vært til stede ved et stormøte der Hitler talte – og var blitt skremt av det han hørte. Han ble tidlig med i motstandsbevegelsen. (Knut Tornaas: «De beste blir alltid igjen – Min mors og fars historie») -

Svigerfaren Sigmund Eldevik var overlærer på Frogner skole og sterkt kritisk til nazifiseringen av skolen og ungdommen, slik mange lærere var. Situasjonen tilspisset seg utover høsten 1941 og ikke minst etter at Quisling ble leder og ministerpresident i en norsk NS-regjering ved den såkalte statsakten søndag 1.2.1942. Nå kom det mange nye lover som utfordret lærerne. Mange nektet å la seg registrere i det nye lærerforbundet og være med på å presse ungdommene til å bli med i «hirden». Lærere ble internert og en stor gruppe sendt til tvangsarbeid i Kirkenes (over 600 ble fraktet med overfylte DS Skjerstad 9.4.1942 fra Trondheim).

Også dette er beskrevet i den nevnte boka «De beste blir alltid igjen – Min

mors og fars historie».

Kirken var en annen viktig kraft i kampen mot nazifisering av folket og ungdommen.

Kirkekampen har vært beskrevet og analysert i mange kirkehistoriske framstillinger. Dokumentet «Kirkens Grunn» kom til å få en helt spesiell betydning. Og her vil jeg gjerne vise til Torleiv Austads grunnlagsarbeid fra 1974 («Kirkens Grunn – analyse av en kirkelig bekjennelse fra okkupasjons-tiden 1940-1945», og dokument-samlingen hans: Kirkelig motstand), Kirkekampen og dette skriftet er også omtalt i boka «Sorum under okkupasjonen 1940-45» (spesielt i avsnittet «Kirke og skole», s. 135-143), men vi mangler egentlig en bredere framstilling av hva som skjedde i kirke og menighetsliv her hos oss under krigen. Det gjelder også i bedehus- og foreningsliv.

Det var nok her i Frogner og Sorum slik det var mange steder i landet at omreisende forkynnere knyttet til misjonsorganisasjonene og indremisjonen i noen grad kunne fortsette sin virksomhet. De ble ofte viktige formidlere av kunnskap om ting som var av betydning på kirkefronten. MF-professoren og Indremisjonslederen Ole Hallesby var f.eks. med i en hemmelig kirkeledelse som den foretaksomme Oslo-biskopen Eivind Berggrav var initiativtaker til. Berggrav ble etter hvert satt i «husarrest», selv om Quisling ønsket å få han stilt for retten for høyforræderi. Det ville nok betydd henrettelse. Men tyske myndigheter ønsket ikke en tilspisset kirkekamp i Norge.

Mange steder ble det rapportert om vekkelser også med stor oppslutning fra ungdommen. Krigen skapte en viktig kristengenerasjon for etterkrigstidas Norge, ikke minst i organisasjons-sammenheng. Politisk gjenreisning

og åndelig fornyelse hang sammen i organisasjonsmiljøet.

Og det var mye å ta igjen også på misjonsfronten. Under krigen fikk misjonsorganisasjonene ellers store vanskeligheter fordi postgang og kontakt med «misjonsmarkene» i Afrika og Asia stanset med okkupasjonen i april 1940. Mange misjonærer måtte bli fem ekstra år ute på «misjonsmarken» (for NMS Zulu-land, Madagaskar, Sudan (Kamerun) og Kina) – i stor usikkerhet både med de daglige utfordringene og ikke minst med framtida. Når kunne de komme hjem, og når kunne det komme avløsning.

La meg også nevne at NMS-ledelsen i Stavanger mot slutten av krigen ble «overtatt» av NS-myndighetene og den valgte ledelsen ble sendt til Berg fangeleir ved Tønsberg.

Hva med Sorum menighet og Frogner anneks?

Sokneprest i Sorum under krigen var Ole Lunder (fra 1932-1951). Prestegården lå ikke langt fra hovedkirka i sognet. I tillegg til å betjene denne kirken hadde Lunder ansvar også for annekskirken på Frogner. Han var med i begge menighetsrådene.

Frogner hadde fått en overraskende stor og flott kirkebygning i 1925, etter at middelalderkirka i stein hadde brent ned etter et lynnedslag St. Hansaften i 1918.

Frogner var på mange måter et kommunikasjonsmessig knutepunkt på veggen fra Oslo og nordover mot Hamar, Gudbrandsdalen og Trondheim. Her var både en viktig bro over Leirelva og en stasjon på den gamle hovedbanen. Det gikk rykter om bombing av brua i april dagene i 1940, med helt konkrete utfordringer for noen ungdommer som ble holdt som gisler på skolen for å forhindre lokal ødeleggelse av den

viktige Trondhjemsvegen. Ellers var det ikke militære trefninger i Frogner-området.

Men opposisjon var tydelig både mot nazifiseringen av samfunnet og ikke minst på skolen og fellesskapet for å styrke motstanden mot okkupasjonen og forsøkene på politiske og ideologiske styringer fra Vidkun Quisling og hans parti, Nasjonal Samling (NS).

Opposisjonen fra kirken ble også tydeligere. Her var Oslo biskop, Eivind Berggrav i føringen. En tidlig utfordring kom allerede i september 1940 (25.9) da forsøkene på å etablere et selvstendig, politisk basert administrasjonsråd mislyktes. Den nå konstituerte kirkeministeren (Ragnar Skancke) forordnet umiddelbart forandringer i den faste kirkebønnen som ble lest i hver gudstjeneste, hvor forbønnsleddet for «Kongen og hans hus», skulle tas ut. Berggrav frarådet full kirkekamp om denne endringen, men fastholdt at «kirken selv», det vil i denne sammenheng si biskopene skulle formulere alternativet. Han ønsket ikke en bønn for det nye regimet! Slik ble det.

Også i Sørumså må vi anta. Om og hvordan sokneprest Lunder forklarte denne endringen, vet vi dessverre ingen ting om. Men endringen var et varsel om hvor sterk ensrettingen ville bli. Den store krisa kom i 1942.

«Statsakten» på Akershus søndag 1. febr 1942: Quisling ble endelig «anerkjent» som statsleder i Norge av den tyske okkupasjonsmakten. Han fikk nå offisielt dannet en norsk regjering med Quisling som «ministerpresident». Regjeringen sto imidlertid ansvarlig overfor den tyske okkupasjonsmakten under ledelse av Josef Terboven.

Markeringen av denne «maktover-takelsen» skulle finne sted på Akershus festning. Men Quisling hadde sans for det nye Norges nasjonale og åndelige røtter med Nidarosdomen, og Stiklestad, og hyllingen av Olav den hellige, som sentrum. Han ønsket derfor en egen festgudstjeneste ved denne viktige anledningen for nasjonen. På kort varsel skulle det holdes en NS-preget gudstjeneste. Domprost Arne Fjellbu sa imidlertid nei. Han var ansvarlig for gudstjenestelivet i domkirken, og der skulle alt skje etter oppsatt plan. Men ministerpresidenten tvang igjennom sitt gudstjeneste-prosjekt.

Fjellbu tillyste da på kort varsel en

ettermiddagsgudstjeneste i Nidarosdomen. Nyheten spredte seg hurtig (selv uten sosiale medier!). Oppslutningen ble enorm. Mange måtte stå utenfor i den kalde vintersøndagsettermiddagen.

Etterspillet ble dramatisk. Domprost Fjellbu ble avsatt. Biskopene protesterte og nedla sine statlige embeter, men understreket at de fortsatte som kirkelige embetsmenn. Domprostene i de seks andre domkirkene ble nå «innsatt» som fungerende biskoper av Schanke. Men domprostene fulgte biskopene og nedla sine statlige embetstjenester (24.2.42). De holdt fast på sin embetsed overfor kongen, og nektet å adlyde NS-kirkeministerens ordre. De mistet dermed sin lønn – og sto overfor mange praktiske utfordringer.

Lokalt økte presset, og Berggrav og den midlertidige kirkeledelse arbeidet nå på spreng for å få til en samlet kirkelig reaksjon. Målet var et teologisk begrunnet oppgjør med det nye regimets illegitimitet og grunnlaget for kirkens virksomhet og organisering. Dokumentet ble kalt Kirkens Grunn og hadde bekjennesskriftets karakter. Det ble langs uoffisielle kanaler distribuert til landets prester i løpet av påskeuka 1942.

«Kirkens Grunn» leses opp i kirkene 1. påskedag 1942

Sokneprest Lunder fikk dokumentet i tide. Vi skulle gjerne visst mer om hvordan dette foregikk i praksis og hva han tenkte om det som nå skulle skje.

Dokumentet var på fire tettpakkede sider (2 200 ord). Men det måtte leses opp i sin helhet. Og folk ville høre alt! Begrunnelsen for dette bekjennesskriftet lød avslutningsvis:

«Det som skjedde 25.9.40 og særlig 1.2.42 har tvunget oss til å legge fram denne vår bekjennelse om kirkens grunn. Så lenge de nevnte forhold består og føres videre ved nye inngrep, må kirken og dens tjenere leve og handle etter sine forpliktelser på Guds ord og sin bekjennelse, og ta alle de følger som dette måtte få. – Den evangelisk-lutherske kirke er i dag, som den har vært for slektene før oss, vårt åndelige fedreland i Norge!»

Lunder var åpenbart ikke i tvil. Han ville lese det, jeg tror fra kordøra etter gudstjenesten. Salmeseddelen for dagen kjenner vi faktisk, gjennom det maleriet som i dag henger i Sørumså kirke. Salmevalget røper at dette er en spesiell dag. Noe mer enn en «vanlig» 1.

påskedag.

Her var Martin Luther: «Vår Gud han er så fast en borg» og Petter Dass «Herre Gud ditt dyre navn og ære», og klassikeren «Lover den Herre», og ikke minst de to siste versene av Brorsons «Den tro som Jesus favner»: «Frisk op, I svake hjerter... Det er en sak å merke i kampens tid, De svake de blir sterke i aller største strid. Jo verre det går til, dess vissere du vinner, dess større kraft du finner når du kun stride vil».

Og så avsluttet sokneprest Lunder antakeligvis med den erklæringen som etter påske ble sendt til den fungerende kirkestatsråden Schanke: «Jeg vil hermed meddele at jeg stiller meg sammen med dem (biskopene og domprostene) og erklærer at jeg fremdeles må betrakte biskop Berggrav som min rette biskop og tilsynsman».

Menighetene ante at det ville skje noe. Sørumså kirke var fullpakket. Jeg vet ikke om dette gjentok seg 2. dag i Frogner annekskirke. Kanskje var menigheten på Frogner også varslet og var med på den spesielle høytidsgudstjenesten i hovedkirka.

Hva ville nå skje? Det visste ingen. At Lunder ville miste embetsmannens stillingsvern i den nye NS-staten, var klart. Han ville mistet lønn og privilegier. Menigheten fant løsninger på mange ting. Underhold og praktiske behov fant sine løsninger. Måtte han flytte ut av prestegården? Ville det nå komme en NS-prest og overta i Sørumså med annekset i Frogner?

Situasjonen ble ikke så dramatisk. Verken i Sørumså eller i mange andre menigheter i landet. NS-regjeringen hadde ikke kapasitet til å følge opp med NS-lojale prester. De var altfor få. Så Lunder fikk fortsatt bo i den staselige prestegården. Han mistet imidlertid status som vigsler, så den offisielle ekteskapsprotokollen stanser i april 1942. Ektepar måtte nå registrere seg hos offentlig myndighet – og så kunne det feires med kirkelig velsignelse (som jeg antar var svært lik det kirkelige vigselsritualet!) etterpå.

Det er grunn til å anta at gudstjenestene fortsatte mer eller mindre på vanlig måte. Lunder kunne fortsette å bruke samarien (den svarte prestekjolen) og pipekraven, selv om det var røster blant NS-folket i landet vårt som mente at de «illojale» prestene skulle fratas kappe og krage.

Stor oppslutning blant prestene

I løpet av 1942 fulgte 644 prester opp Kirkens Grunn på samme måte som Lunder. Det var 92 % av pretestanden i Den norske kirke! – La meg understreke at det var store lokale forskjeller. Ikke minst avhengig av NS-miljøet lokalt. Der det ble konflikt, var gjerne i menigheter hvor det ble tvangsinnsatt nye og ofte ukvalifiserte NS-prester. Forholdene ble også vanskelige der den allerede sittende presten var lojal mot Quisling-regimet og aller vanskeligst der hvor det var aktive og overbeviste NS-prester.

Flere prester som nå nedla sine embeter, ble forvist fra sine menigheter. Noen som kom i søkelyset på grunn av lokale forhold og konflikter, ble fengslet. En del prester og noen biskoper ble sendt til Lillehammer. Sommeren 1944 (2.7) arrangerte Den norske sjømannsmisjon stevne på Helgøya. Mange kom tilreisende. Blant dem den internerte biskopen i Hålogaland, Wollert Krohn-Hansen og 18 teologiske studenter/kandidater. Det ble i all hemmelighet til en stor ordinasjonsbegivenhet.

En kirkelig kuriositet: Quislings nye regjering ville endre mange ting også i det kirkelige landskapet. Han vil gjerne ha et eget bispedømme i sitt kjære Telemark, med Skien som stiftsstad. Agder bispedømme opphørte å eksistere. Og Oslo bispedømme mistet Tunsberg og Borg. Stiftsstaten i Borg ble Sarpsborg – og bispedømmet besto av Østfold og Akershus fylker. Her var faktisk NS-regjeringen foran sin tid, slik de også var i Nord-Norge hvor Hålogaland nå bare ble Nordland fylke, mens den nordlige delen fikk navnet Trondenes bispedømme (fra 1952 altså Sør- og Nord-Hålogaland).

Sokenprest Andreas Marius Olay i

Rakkestad ble utnevnt til biskop i 1943. Han var cand theol fra Universitetet i 1914, og ordinert året etter (?). Olay oppnådde aldri mer enn status som konstituert biskop. Partiboka og alt var i orden helt fra 1933, men han hadde vært høyt oppe i Frimurerlosjen, noe som mange nazister brukte mot han. Olay var den siste av NS-biskopene som ble stilt for retten etter krigen, og ble dømt til fire års tvangsarbeid og ti års rettighetstap.

Så kom tirsdag 8. mai 1945: Den store frigjøringsdagen. Kirkeklokkene ringte over hele landet. Også i Sørums og på Frogner må vi anta. På Melvold var det misjonsfest (7. mai) og vi har et bilde av en stor forsamling på trappa på gården med det norske flagget foldet ut i fremste rad. Dagen etter ble det heist! – (Knut T, 83) – Kanskje sang de «Ja, vi elsker» (Bjørnson), eller «Gud signe vårt dyre fedreland» (Elias Blix) på det misjonsmøtet. Eller kanskje begge – i tillegg til motstandssalmen fra Danmark, som ble mye brukt i Norge også «Alltid freidig!» (415: Christian Richardt) Det var min fars yndlings-salme, og det tok sin tid før jeg helt skjønnte hvorfor.

10. mai i 1945 var det Kristi Himmelfartsdag med gudstjeneste (bare Sørums?). Så kom den første «frie» søndag 13. mai med mer feiring. For ikke å snakke om torsdag 17. mai. Det ble toppen av det hele. Men det var vel ikke gudstjeneste i annekset kirken for sokneprest Lunder var vel «bare» i Sørums? Eller tok han sykkelturen til annekset etterpå? Er det noen som har opplysninger om hvordan det artet seg på Frogner, må dere fortelle oss det. Og så ble det pinse 20. og 21. mai. 2. dag må det antakeligvis ha vært pinse- og frigjøringsfest på Frogner – i frigjøringsånd! – Jeg skulle så gjerne

hatt kopi av prekenene til Lunder i denne frigjøringsfesttida – ja, fra krigsårene i usikkerhet og savn for den sakens skyld. Kanskje finnes de et sted?

Uansett: 8. mai forplikter – på dette kirkestedet med lynnedslaget i fredsåret etter den store krigen i Europa. Med en storslått ny trekirke 7 år på veg inn de vanskelige 30-åra med økonomisk krise, dyrtid og politisk uro verden over, som førte til en ny verdenskrig bare 20 år etter fredsavtalen i Versailles var undertegnet.

Nå er det gått 80 år etter naziregimets kapitulasjon i mai 1945. Vi har vært heldige som har fått leve i fred og opplevd en enorm velstandssøkning, men merker vi noe av stemningen fra 30-åra med uro og motsetninger? Vi opplever en ny retorikk i det offentlige rom godt støttet av en ny medie-situasjon, gjør vi ikke? Vi må stå vakt om de demokratiske verdiene våre som vi feirer i disse maidagene:

Fred og frihet, rettferdighet og sannhet, menneskeverd og internasjonal solidaritet - sammenfattat i den nye formuleringen av §2 i Grunnloven (9. mai 2014): *«Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.»*

Dette kirkestedet har i over 800 år tatt livet og døden på alvor, båret opp av den Tro og det Håp – som er skapt av en kjærlighet som rekker ut over døden ved budskapet om Jesu død og oppstandelse – slik vi opplever det ved hver avskjed fra denne kirken i møte med døden – og som vi minnes om ved hver dåp ved livets begynnelse – med August Eiebakkes vakre bilde av tvileren Tomas sitt unike møte med den oppstandne Kristus!

Frister for innlevering av stoff til Sørums-Speilet

Med jevne mellomrom er redaksjonen heldig og får tilsendt artikler med interessant historisk stoff fra medlemmene i historielaget. Det setter vi stor pris på. Et magasin trenger flere «stemmer» enn våre tre i redaksjonen for å favne bredt nok. Noen er kanskje usikre på om det de kunne tenke seg å skrive om er interessant nok, gammelt nok, viktig nok osv. Lurer du på det er det bare å ringe til en av oss i redaksjonen, så tar vi en prat om det.

Til hvert enkelt blad har vi en stoff-frist. De to numrene som skal gis ut senere i år har følgende frister:

16. august for Sørums-Speilet nr. 3 - 2025

15. november for Sørums-Speilet nr. 4 - 2025

Men man trenger selvsagt ikke tenke på fristene heller. Send bare inn det stoffet du har, så kommer det med ved første anledning.

Tønnestav- og kostymerenn på Skansen vinteren 1940. Dette var en tradisjon på skolen som fortsatte lenge etter krigen. I virkeligheten foregikk dette på snø, men det er vanskelig å få til i mai. Han som leder her er Jon Bråten (Alexander Sjølie Hansen), som senere ble gift med Rakel og arbeidet i en årrekke som formingslærer på Blaker og Sørumsand.

Bauta

Av Ingun Orderud

8. mai om kvelden hadde Romeriksspillene urpremiere på teaterstykket Bauta som handlet om dagligliv og motstandskamp i Blaker under krigen. Det var en gripende forestilling, og særlig siden jeg er født og oppvokst på stedet. Noe hadde jeg hørt før, men svært mye var nytt. Det tok svært lang tid før folk ønsket å fortelle om det de hadde opplevd...

Stykkets hovedpersoner var søskenparet Olaf og Rakel Sørnes fra Blaker. Olaf var elev på Skansen, og stykket startet der med hverdagsliv og ablegøyer like før krigens start. Men så ble det alvor. Tyskerne trampet inn og okkuperte skolen, før de etter kort tid trakk seg ut igjen. Gjennom resten av krigen foregikk undervisningen så normalt som det lot seg gjøre.

Siden det ikke er så langt til Sverige passerte en god del flyktninger gjennom Blaker, og flere fra distriktet her ble involvert i å hjelpe dem. Blant disse var Olaf Sørnes og resten av hans familie. Vi fikk et innblikk i hvordan dette foregikk, fram til han ble arrestert og etter hvert sendt til Tyskland. Og hvordan søsteren Rakel strevde for å hjelpe broren og samtidig holde hjulene i gang hjemme. Olaf døde i tysk fangenskap våren 1945.

Romeriksspillene har, for å få til en fungerende forestilling, tatt seg enkelte kunstneriske friheter når det gjelder persongalleri og aktiviteter. Det må likevel presiseres at stykket dreier seg om ekte mennesker, faktiske hendelser og levd liv. Rakel Sørnes Bråten gikk nylig bort i en alder av 101, etter å ha ventet nesten 80 år på at brorens kiste skulle komme hjem fra Tyskland. Det gjorde den aldri, og det eneste som er igjen etter Olaf Sørnes fra Blaker er et navn hugget inn i en bauta.

Rakel og Olaf i begynnelsen av krigen. Rakel syklet mange mil for å plukke bær, samtidig som hun speidet etter tyske stillinger. Dette for å hjelpe Olaf til å velge den tryggeste ruta til Sverige.

Olaf Sørnes (Jonathan Wollberg Steiner) i tysk krigsfangenskap.

Rakel Sørnes (Rebecca Rafter) i fredsdagene 1945, mens hun speider etter broren som aldri kom hjem.

Fra utstillingen: Det ble produsert solide møbler på Skansen. Stolene på dette bildet ble det laget mange av før krigen, og noen er fremdeles i bruk. I de seinere åra ble arbeid med leire et populært fag, og her ser vi keramikk av høy kvalitet.

Kjell Hermann vokste opp i rektorboligen på Blaker Skanse.

Minner fra da det var skole på Skansen

Tekst: Anne-Marie Lund. Foto: Ingun Orderud

Den 26. og 27. april 2025 møttes tidligere ansatte, elever og andre interesserte for å minnes denne viktige perioden i Blaker Skanses historie, som varte fra 1917 til 2003.

Blaker Skanses Venner, Folkeakademiet Sørums kommunen/Blaker Skanse stod for arrangementet, med god hjelp av tidligere elever som ble med i komiteen. Flere klasser hadde avtalt å møtes, her var både 50- og 30-årsjubilarer som hadde fest og feiring denne helga. Andre interesserte møtte også opp, og til sammen var det mer enn 120 mennesker som var innom disse dagene.

Rita Nyborg ledet arrangementskomiteen og åpnet programmet i spisesalen i kommandantboligen både lørdag og søndag. Hun ønsket velkommen og ga et innblikk i det som skjer på Skansen denne sommeren. At det fremdeles er liv og røre mellom vollene, var tydelig! Romeriksspillene hadde øving begge dagene, for på frigjøringsdagen 8. mai skulle de ha premiere på forestillingen «Bauta».

Kjell Hermann fortalte at skolen alltid hadde vært et lærested for håndverk, husflid og kunst, og ga et sammendrag av skolens historie. Det var en interessant og god blanding av fakta og anekdoter fra dagliglivet og spesielle begivenheter ved skolen. Han kjente godt til det han snakket om. I tillegg til at han selv «gikk på Skansen» og var student tidlig på 70-tallet, vokste han opp i rektorboligen og fikk med seg det meste av det som foregikk.

Han fortalte at hit kom elever fra hele landet, og de fleste bodde på internatet. Dermed ble skolen som et eget samfunn. De fleste lærerne bodde også i nærheten. Skolen satte sitt preg på Blaker, bygdefolk fikk delta i flere av begivenhetene, og «Skansegutta» ble et begrep. Det var nemlig stort sett gutter som kom hit til utpå 60-tallet, men etter hvert ble det nesten like mange jenter som fikk utdanning her. Under foredraget var det mye gjenkjennende humring i salen!

Da Anders Henriksen viste en billedkavalkade, ble minnene enda mer levende. Først var det bilder fra Sørums Fotosamling der livet på Skansen i «gamle dager» ble illustrert. Etterpå viste han bilder som var samlet inn for anledningen. Nå var det mange av de tilstedeværende som kjente igjen både seg selv og

gamle venner, noe som førte til enda mer humring og latter.

Hele dagen var det mulig å se utstillingen i tegnesalen. Utrolig mange flotte gjenstander ble laget på Skansen, og mange eldre husker nok de imponerende utstillingene av elevarbeider om våren som var åpne for alle. Her var en liten del av det som ble produsert på skolen gjennom årene, som viste at spennet var stort - alt fra møbler til keramikk av utsøkt kvalitet.

Blaker Skanses Venner sørget for salg av pølser og vafler, folk hygget seg og pratet og frisket opp gamle minner – det ble fine vårdager på Blaker Skanse!

Gjennom mange år har Sørums Bygdekvinnelag og Blaker og Sørums Historielag samarbeidet om olsok-feiring på Vølneberg skole. Her fra 2022. Foto: Ingun Orderud.

Bygdekvinnelaget har i årenes løp vært på mange turer både korte og lange, innenlands og utenlands. I 2015 var vi på vestlandet, her med utsikt over Geiranger.

Sørums Bygdekvinnelag gjennom 100 år

Av Lillian Mobæk og Ingun Orderud

I år er det 100 år siden Sørums Bygdekvinnelag, eller Sørums Bondekvinnelag som det het den gangen, ble stiftet. I løpet av denne tida har det skjedd så store forandringer i samfunnet at det nesten er vanskelig å forestille seg, og bondekvinnelagene over hele landet har bidratt i arbeidet for et bedre landbruk med spesiell vekt på bondekvinnes kår. Det er en aktiv jublant som kan se tilbake på et krevende, men interessant og variert århundre.

Først litt historikk. Bondekvinnelagene har sitt utspring i Norges Bondelag, som ble stiftet i 1896. Der så de tidlige betydningen av å få kvinnene med, og det første bondekvinnelaget ble stiftet i 1917 i Spjelkavik ved Ålesund. Det første landsmøtet ble holdt i Oslo i oktober 1926, hvor lovene for kvinnelagene ble vedtatt.

Den 21. mars 1925 fikk Sørums Bondelag besøk av Olga Bjoner, en viktig drivkraft bak bondekvinnelagene, og det ble enstemmig vedtatt å få kvinnene med. Alt fem uker senere, den 26. april, ble Sørums Bondekvinnelag stiftet med Eli Svendsen som formann. I begynnelsen hadde også laget medlemmer fra Frogner, disse falt snart fra trolig grunnet lang reisevei. I 1957 ble Frogner Bondekvinnelag stiftet og var aktivt i mange år. I 2010 var det så få medlemmer tilbake at laget opphørte som eget lag og de gjenværende medlemmene ble igjen en del av Sørums. Blaker Bondekvinnelag ble stiftet i 1937 og er fortsatt et aktivt lag vi har glede av å samarbeide med.

I begynnelsen var Bondekvinnelagene spesielt rettet mot kvinner i landbruket, men med tida er andelen av landets befolkning knyttet til landbruket stadig blitt mindre. Så i 2002 ble navnet endret til Sørums Bygdekvinnelag for å favne alle kvinner bosatt i bygda.

Det foregikk en voldsom modernisering og omstilling av norsk landbruk fra 1850 til mellomkrigstida. Dette innebar overgang fra selvforsyningsjordbruk til salgsjordbruk, rasjonalisering og mekanisering. Bruk av kunstgjødsel, nye jordbruksmetoder og bedre kunnskap bidro til produksjonsøkning. Derimot var det ikke før etter 1950 at kvinnene merket noe særlig til forbedringene. Det meste av mellomkrigstida var f.eks. innlagt vann og strøm en sjeldenhet på småbruk og mindre gårder. Kvinnenes

arbeidsplass i hus og fjøs var, sett med dagens øyne, svært tungvinte og upraktiske. På de mange småbrukene var det dessuten vanlig at mannen hadde annen jobb i tillegg, så det meste av gårdsarbeidet falt på kvinner og barn. Et slit uten sidestykke. Bondekvinnelagene gjorde en stor innsats gjennom årene for at kvinnene skulle få bedre forhold.

De første årene i Sørums BKs historie hadde laget fester og tilstelninger sammen med Bondelaget og Bondeungdomslaget, da gjerne med besøk av kjente foredragsholdere. I 1930 ble det første kurset holdt, et 3-dagers demonstrasjonskurs i frukt og grønnsaker. Utover 30-tallet ble det avholdt mange kurs med forskjellig innhold. Da ble det også vanlig å holde medlemsmøter med utlodning hver måned, noe som bedret lagets økonomi. I 1933 var Sørums Bondekvinnelag med på Lillestrømutstillingen med frukt og grønnsaker, der de høstet 27 premier og diplomer.

Under krigen lå laget nede, men i 1945 startet det opp igjen, og det manglet ikke på oppgaver. Det ble avholdt en lang rekke kurs og satt i gang både studie- og leseringer.

I 1950 ble det sendt en henstilling til Sørums Meieri om å bygge et andelsfryseri. Der gikk det an å leie frysebokser, og det ble holdt kurs i fryseteknikk. Det kan også nevnes at laget i 1952 kjøpte to vaskemaskiner,

som gikk på omgang og var til stor nytte i mange år, før de ble solgt til kr 50 pr. stk.

Laget har gjennom årene arrangert rundt 100 kortere eller lengre innholdsrike turer i inn- og utland. Disse har hatt mange deltakere og gitt mye moro og ny kunnskap.

Dette var litt av det som har skjedd i lagets 100-årige historie.

Kilde: SBKs jubileumshefte ved 90-årsjubiléet i 2015.

Til festen fulgte det med en helt spesiell marsipankake med landbruksmotiv. Her er ku, sau, høne og bonde i hvert sitt hjørne. Vi stusset litt over at bonden var en mann, dette var da tross alt en fest for bygdeKVINNELaget. Nok et bevis på viktigheten av å legge vekt på kvinnes plass i norsk landbruk. Vel, fyren var laget av marsipan, og spist ble han.

Bygdekvinnes 100-års-fest

Tekst: Lillian Mobæk. Foto: Ingun Orderud

Lørdag 26. april 2025 var det klart for den store jubileumsfesten på Sørumsand videregående skole, på dagen 100 år etter at Sørum Bygdekvinnelag ble stiftet, da navnet var bondekvinnelag. Det ble en verdig og hyggelig fest med bunadskledde gjester - i flott vær og flagget til topps utenfor skolen.

Allerede høsten 2024 ble det oppnevnt en jubileumskomite med Toril Wikesland (leder), Kari Dræge Hagen og Karin Nafstad Hertenberg som medlemmer. De gjorde en flott jobb, og sørget for at 100-årsfeiringen på Sørumsand vgs. ble en minneverdig kveld.

Ved ankomst ble alle møtt av fengende musikk fra Buskspillrader'n, og hyggelige elever fra restaurant- og matfag-linja ved skolen serverte velkomstdrink. Disse elevene laget også den gode maten, serverte lekre retter ved bordene, og passet godt på gjestene gjennom hele festmiddagen. Det var 55 personer til bords, både lagets medlemmer og en rekke inviterte gjester, og alle var både imponerte og fornøyde.

Karin Nafstad Hertenberg informerte om bordplasseringene, så alle fant sine plasser ved de fint pyntede bordene. Toril Wikesland var festens blide toastmaster, og sørget for stødig ledelse hele kvelden. Hun fortalte også at NBK dagen før hadde fått «Det norske måltids hederspris 2024», dette var en god opplysning før festmiddagen. Så ble det «Velkomstsang», skrevet av Gro Langeland, og akkompagnert av Buskspillrader'n.

Første taler var Kjell Hermann, som fortalte om skolen, og sin tid som rektor der. Menyen ble presentert ved faglærer Liv Agnete Espe før den lekre forretten ble servert. Deretter en jubileumshilsen ved Lillian Mobæk, som også hadde laget en kort historikk om laget. Så kom hovedretten med passende drikke, proft servert av elevene.

Ordfører i Lillestrøm kommune, Kjartan Berland, holdt tale og overrakte blomster, og Laila Grastvedt hilste fra distriktsstyret og Eidsvoll BK. Så en hilsen fra Østre Udnes BK ved Eva Øvren.

Kari Tveit Mjønerud, SBKs leder i 8 år, var neste taler, og hadde litt av hvert på hjertet. Det har vært vanskelig å finne

hennes etterfølger, så Anne Sidsel M. Andresen er nå lagets postmottaker. Hun fikk favnen full av flotte blomsterbuketter.

Hilsen og blomster var det også fra Blaker og Sørum Historielag ved Even Woxen, og Mette Haugland Flaen hilste fra Frivilligsentralen.

SBK har et langvarig og godt samarbeid med kirken, og nå pensjonert sogneprest Gunnar Sem Kristiansen ga bok, og bidro med sang og gitarspill. Han spilte også til den fine jubileumssangen, som Gro Langeland hadde skrevet.

Deretter fulgte lekker dessert. Og til slutt takket Liv Halvorsrud fra Blaker BK på en festlig måte for maten. Hun representerte også Aurskog-Høland, Gansdalen og Skedsmo BK.

Etter middagen flyttet alle seg til et stort rom med flott utsikt over Glomma. Der ble det servert kaffe og spesiallaget marsipankake, og de hyggelige elevene ved skolen hjalp til også der, og elever og lærere ble behørig takket for flott jobb.

Før kvelden var omme, ble de mottatte blomsterbukettene fordelt mellom lagets eldste medlemmer, som en takk for alt de har gjort for laget gjennom mange år.

Dermed var Sørum Bygdekvinnelag klar for de neste 100 år.

Anne Sidsel Andresen mottok gaver og blomster på vegne av laget. Av tidligere sogneprest i Sørum, Gunnar Sem Kristiansen, fikk vi en bok om Sørum kirke. Den skal være til utlån for lagets medlemmer. Og som alltid ved slike anledninger, stiller alle som har anledning i bunad.

Et portrett av to bygdekvinner

Av Ingun Orderud

Her kommer et utdrag av en samtale vi hadde med to av Bygdekvinnelagets eldste medlemmer, Ingrid Stakkerud f. 1935 og Anna Tveit f. 1932. Begge to er fortsatt svært ivrige og engasjerte i alt som har med laget å gjøre, og ville gjerne dele sin historie med oss. Vi møttes hjemme hos Anna, og hun vartet opp med nystekte horn som var en bygdekvinne verdig.

Ingrid Stakkerud (Rosland) vokste opp på en gård på Orre i Klepp kommune på Jæren. I 1953 kom hun til Sørumsfjord for å hjelpe til hos noen slektninger som ventet familieførelse. Dette skulle jo bare være for en liten stund, men så ble hun kjent med gutten på nabogården, Einar Stakkerud. De giftet seg to år senere, og fikk etter hvert tre barn. I 1963 overtok de Nørums Østre, Nordgarn. Det ble drevet allsidig landbruk med dyrehold fram til år 2000, da det ble lagt om til kornproduksjon.

Ingrid ønsket opprinnelig å bli sykepleier, men på 50- og 60-tallet var det både utenkelig og umulig for en bondekone å ha tid til noe annet enn gårdsarbeid. Tidene forandrer seg, og i 1988-89 utdannet hun seg til hjelpepleier og arbeidet som det siden.

Anna Tveit (Vogstad) kommer fra Nes på Romerike, også hun fra en gård der. Annas mor ble enke med fem små barn og valgte å drive gården videre alene. Barna fikk da også erfaring med all slags gårdsarbeid fra ung alder.

I 1952 møtte hun Svein Tveit under et bondeungdomslagsstevne på Gjøvik. (Bygdeungdomslag heter det nå, og er fortsatt en møteplass for landbruksinteressert ungdom.) Anna og Svein ble et par, og etablerte seg i Sørumsfjord i 1957. I 1961 overtok de gården Sagen, som ligger på grensa til Ullensaker.

Sveins foreldre bodde fortsatt på gården, og den ble de første årene drevet som et arbeidsfellesskap hvor alle bidro med det de kunne. Svigermor tro til med matlaging og pass av barn, fire i tallet, så Anna kunne arbeide på jordet og i fjøset. Eldste sønn overtok i 1996, og gården ble i 2024 ført videre til neste generasjon. Det er fortsatt melkeproduksjon på gården, nå som del av en samdrift.

Siden Sagen ligger helt i utkanten av bygda fikk ikke gården, eller resten av grenda, offentlig vann før i 1967. Før den tid måtte de nøye seg med brønnvann. Med ledning inn i huset riktig nok, men det var brunt og smakte ikke godt. Vann til matlaging hentet Svein på Kløfta og kjørte til gården med lastebil. Da det omsider ble gravd vannledning, ble det

To spreke bygdekvinner, fra venstre Ingrid Stakkerud og Anna Tveit.

også lagt telefonledning i samme grøfta. To store forbedringer i den delen av bygda.

Som innflyttere til Sørumsfjord kjente ikke hverken Ingrid eller Anna særlig mange i bygda, og for å bli kjent var det nærliggende å melde seg inn i Bondekvinnelaget. Ved en tilfældighet var begge to på sitt første møte samtidig, det var i 1962. De første årene hadde de ikke mulighet til å delta så ofte, for med små barn og dyr på fjøset krevde det en del planlegging. Etter hvert ble de aktive medlemmer, og var også begge i perioder med i styret.

Første gang de skulle på møte fikk de beskjed om å ta med matpakke, men den skikken tok snart slutt. I stedet ble det vanlig å servere smørbrød. Møtene ble holdt på omgang hjemme hos medlemmene, det var alltid minst to som arrangerte sammen og hjalp hverandre med å smøre mat og servere. Julebord og årsmøte ble også arrangert privat på den tida.

Sørums Bygdekvinnelag har gjennom årene vært en viktig aktør i bygda. Her kan nevnes at laget i mange år har pyntet Sørums kirke til høsttakkefest, og arrangert fest for 50-årskonfirmantene. Laget har også bidratt under Sørumsdagens og arrangert olsok på Vølneberg i samarbeid med historielaget. I årenes løp har det også blitt arrangert en rekke kurs med variert innhold. Anna og Ingrid deltok på flere av disse kursene og var også lærere på hvert sitt kurs. Anna underviste i flatbrødbaking, og Ingrid i engelsk broderi.

Sørums Bygdekvinnelag har gjennom

årene hatt, og har, et variert turprogram, innenlands og utenlands. Det dreier seg både om dagsturer og turer av lengre varighet. Disse turene har vært populære og bidrar til samhold mellom bygdekvinnene. Både Anna og Ingrid deltok på flere turer og ser tilbake på dem med glede. Bygdekvinnelaget har gitt oss mye, sa de.

Noen år tilbake i tid ble det også arrangert ferieopphold for bondekoner i regi av laget. Disse var gjerne av en ukes varighet. Anna deltok på et slikt ferieopphold i 1975, på et høyfjellshotell, dette var den første ferien hun hadde mens hun og Svein drev gården. Med tanke på hvor mye tid og krefter kvinnene brukte på gårdsdrift, ønsket både Anna og Ingrid å bli sett på som bønder, ikke «bare» bondekoner. Tenk litt over forskjellen på de to ordene...

En fanesak for bondekvinnelaget var derfor at kvinnene i landbruket skulle få en del av inntekten fra gårdsdrifta i form av egen lønn. Det ble en lang og hard kamp. Utpå 60-tallet fikk både Ingrid og Anna lov å skrive en del av inntekten fra gården på seg selv, men det var slett ikke aktuelt å dele likt. Ingrid startet med 12 000 i året, Anna fikk 20 000. Dette syntes de var rent for lite, og på toppen av det hele måtte de dokumentere hvor mye tid de hadde brukt på gårdsarbeid. Skattemyndighetene var livredde for å skulle betale ut lønn for barnepass og matlaging. Mennene slapp å dokumentere noe som helst, myndighetene regnet vel med at alt de foretok seg var inntektsbringende og viktig. Begge kvinnene var under intervjuet fortsatt synlig irriterte over måten de var blitt behandlet på.

I 1975 tok Annas eldste sønn seg et friår fra skolen for å jobbe på gården. Da tok myndighetene det som en selvfølge at han overtok en del av morens jobb, så hennes inntekt ble redusert med 25 000. I 1996, da sønnen overtok gården, var Annas innsats verdsatt til ca. 200 000. Det dreide seg fortsatt om lange arbeidsdager og lite fri. Hun hadde likevel arbeidet så hardt og lenge at hun slapp å bli minstepensjonist. Det var det svært mange hardtarbeidende kvinner i landbruket som måtte nøye seg med...

En rettelse og en liten refleksjon

Av Ingun Orderud

I artikkelen om bakkeplanering, som sto i forrige nummer av Sørumspeilet, skrev jeg at det i 1980 ble planert et område som tilhørte Erik Melleberg. Det riktige skal være at Anne Berit (f. Wølneberg) og Erik Melleberg eier gården sammen. Det var Anne Berits foreldre Gudrun og Thorleif Wølneberg som eide gården fra 1939, og Anne Berit og Erik overtok i 1975. Gårdsnavnet er da heller ikke Melleberg, men Søndre Fossum, Arstun. Dette hadde ikke jeg fått med meg da jeg skrev artikkelen, og ingen av mine medhjelpere gjorde meg oppmerksom på det heller. Det er tydelig at mange, særlig de av oss som er godt voksne, automatisk tenker på bonden som en mann.

Jeg kan huske at min mor ikke likte den nye odelsloven som kom i 1974, og som ga jentene odelsrett på lik linje med guttene. Hvis ei jente overtok gården så gikk den ut av slekta, sa hun. Det skjønnte jeg absolutt ikkeno av, for du er da like mye i slekt med dattera di som med sønnen din? Jeg fant forklaringen i bygdeboka. Om en går noe tilbake i tid står det der at en gård, om det ikke var noen sønn til å overta, ble solgt til svigersønnen. Når en kvinne fikk lov å eie en gård alene, har jeg ikke funnet ut av.

Odelsretten har en lang tradisjon her i landet og nevnes i skrifter tilbake til vikingtida. Odelsoven har naturlig nok

vært revidert en rekke ganger i årenes løp, og den loven som kom i 1821 bedret menns odelsrett på bekostning av kvinner. Denne loven gjaldt fram til 1974 da en ny lov bestemte at eldste barn, uansett kjønn, fikk best odelsrett. De som var født etter 1. januar 1965 vel å merke. Ved den siste lovendringen i 2009 ble denne tilføyelsen fjernet, og sønner og døtre helt likestilte. I hvert fall på papiret, tradisjoner og tankegang tar det gjerne litt lenger tid å endre på.

Alt dette viser, ganske tydelig, at en organisasjon som Bygdekvinnelaget fortsatt har en del å utrette i samfunnet.

Gamleskolen på Vølneberg er en perle, verdt å ta vare på!

Av Anne-Marie Lund

Å ta vare på gamle hus medfører mye arbeid og store utgifter. Likevel er vi veldig glad for at Blaker og Sørums Historielag kjøpte dette skolehuset i 1985.

Stor innsats og utallige dugnadstimer er lagt ned av mange gjennom årene, først og fremst for å få huset brukbart. Senere har vedlikehold blitt utført med stor påpasselighet.

Bygningen er pen og velstelt, det samme gjelder skolestua. Den er i årlig bruk når 5. klassinger fra hele Sørums får oppleve en dag i «gamle dager» på Vølneberg gjennom Den Kulturelle Skolesekken.

Huset har i tillegg en leilighet med kjøkken, kammers og stue i 1. etasje. Her er mange artige og fine gamle gjenstander samlet. Men etter hvert har det hopet seg opp, og nå er det både overfylt og rotete i stua og kammerset.

Historielaget vil gjøre i stand disse rommene og innrede dem som en lærerleilighet fra tida før 1950. Da vil vi ha enda mer å vise fram, og gjenstandene som blir tatt vare på, får komme til sin rett. Derfor spør vi nå:

Er du interessert i historiske hus og gamle saker og ting? Kan du være med å gjøre Vølneberg gamle skole enda finere og mer interessant?

Bli med på denne dugnaden! Organisering og tidspunktene kommer vi tilbake til. Vi må først vite om noen melder seg, slik at vi har et mannskap!

Vil du være med, meld fra til Elin Mørk, tlf: 958 62 613

Takk til våre sponsorer:

interoptik

Nordfonna

Fokus Butikksenter, 1920 Sørumsand
Telefon: 63 86 60 70. E-post: nordfonna@interoptik.no
www.interoptik.no
Åpningstider: 10 – 20 (18)

Økland

X+IDE
xide.no

BYGDESERVICE

Sørums Begravelsesbyrå
Nilsen as Etabl. 1947
Besøk oss på www.nilsengravferd.no
Tlf: 63 82 88 80

Aurskog SPAREBANK

**Velkommen til lokalbanken
for hele Romerike**

Telefon: 63 85 44 40

Aurskog, Bjørkelangen, Jessheim, Sørumsand, Årnes

T&B Hansen

Installasjon AS

Ta vare på bilen din
**- VASK
BILEN
HOS OSS!**
Velkommen!

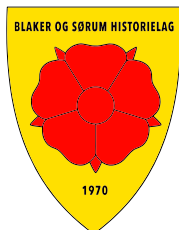
CIRCLE K SØRUM
TLF 63 86 80 50

CIRCLE K

Romerike Sparebank

// For deg og lokalmiljøet
rsbank.no

SØRUM-SPEILET

RETURADRESSE:
BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG
POSTBOKS 82
1924 SØRUM

ISSN 1894-8154

Jakten på Fortiden

Av Tom-Arne Ullersmo

Disse to bildene er av en sekkeplombe, fotografert på begge sider. Sekkeplomber, eller tekstilplomber som de også kalles, er ganske vanlige å finne. De finnes faktisk over alt i åkrene. Det som er spesielt med denne plomben er at den er særs forseggjort. Vanligvis er plombene merket med én bokstav. På denne plomben kan man lese mye mere.

Sekkeplomber består av to runde blyplater med en streng imellom og en nagle. Plomben ble festet til tekstilet (f. eks. kornsekken) med en tang, og deretter stemplet slik at man kunne se hvor varen kom fra. Dette er altså bilder av den ene halvdelen av en sekkeplombe.

På bildet til venstre står navnet Gert Meyer – Bergen. På bildet til høyre er stedsnavnet Vaksdal godt synlig.

Gert Meyer var en av de største kornimportørene i Bergen på 1800-tallet. Meyer ble født i 1817 og døde i 1897. I perioden 1866-72 etablerte han Vaksdal Mølle på tettstedet Vaksdal i Sørfjorden (knappt 5 mil øst for Bergen). Mølla var i mange år det største møllebruket i Skandinavia, spesielt velkjent for sine moderne tekniske innretninger.

Jeg husker ikke i hvilket jorde jeg fant akkurat denne sekkeplomben, men morsomt å ha den allikevel, og vite at den kommer fra en kornsekk fraktet til Sørumsdal fra Bergen, kanskje så tidlig som på 1870-80-tallet.